dost

TÜRK SANATINDA YENİNİN GÜZELİN DEĞERLİNİN DOSTU

Yeni Dizi ★ Sayı : 11 ★ Cilt : 8 ★ Şubat 1962 ★ 1,5 Lira

SAHNE AHLÂKI

(12. Sayfada)

Biçim demokrasisinden içerik demokrasisine

Prof. Bahri SAVCI

1961 Anayasası, bir demokrasinin şeklen kurulabilmesi için gereken siyasal prensiplere dayanmış ve onların gerektirdiği siyasal kurumları da düzenlemiştir. Böylece, yeni anayasamız, Türkiye'deki demokrasi gelişmelerinin, bir biçim demokrasisine ulaşma safhasını, ana çizgileriyle tamamlamıştır.

Bu «Biçim Demokrasisi» eğilimini yanlış anlamak ve bu yüzden de onu azımsamak mümkündür. Yanlışlığı önlemek, azımsarlığı gidermek için -ve sonra içerik (Muhteva) demokrasisinden ne kasdettiğimizi daha iyi anlatabilmek için- bir küçük açıklama yapmak gerekir. Şöyle ki :

Demokrasi, önce bir fikirdir: İnsan kişiliğinin hürriyetini ve onurunu sağlamak ve geliştirmek üzere, bir hukuk düzeni içinde, emretme gücünün, çoğunluğun iradesiyle biçimi altında uygulandığı bir halk idaresi anlamında bir fikir...

Demokrasi, sonra, bir siyasal mekanizmadır: Genel seçimlerden çıkan bir parlâmento, oradaki bir seçim çoğunluğuna dayanan bir parti hükûmeti, bu ikisini birbiriyle temasa getiren araçlar, bu temaslar sonucu olgunlaşan bir ortamda, bu iki organın birbiriyle işbirliği yaparak aldığı siyasal kararlar, bu siyasal kararların alınış şeklini ve içeriğini denetleyecek kurumlar ve bu arada muhalefet... Çarpışan türlü siyasal kuvvetlerin üstünde bir barış âmili dürüst başkan, bu siyasal mekanizmanın belli başlı parçaları, çarklarıdır.

İşte bu kurumlar, bu belli başlı parçalar, bunların bir demet halinde birleşmesiyle meydana çıkan mekanizma, biçim demokrasisini oluşturur, ortaya getirir.

Bütün bu siyasal mekanizmada, bu biçim demokrasisinde millî hâkimiyet (emretme gücünün bizzat ulusa ait olması), temsilî hükûmet (millete ait olan bu emretme gücünün, millet temsilcileri yoluyla kullanılması), kuvvetler ayırımı (emretme gücünü millet adına, temsil yoluyla kullanan temsilci organların birbirinden ayrılıp, birbirlerini frenlemesi, durdurması), parlâmenter sistem (bununla beraber yasama organı ile, yürütme organının, Devlet yetkilerini, bir denge içinde, bir işbirliği halinde kullanarak kamu hizmetlerini yürütmesi) ve nihayet, bu

BAYRAK

KÖY ENSTİTÜLERİ — Türk Devrim Ocakları İstanbul'da ve Ankara'da düzenlediği açık oturumlarda Köy Enstitüleri üzerinde tartışma açtı. Bu tartışmalara, Köy Enstitülerine karşı çıkmayı düşmanlık haline getirmiş kimseler de çağırıldı. Ama, bu modern şeyhlerin müritleri bir fikir tartışmasını eski yobazların Bayazıt alanında yaptıkları döğüşlü aytışmalara benzettiler. Biri kalktı, Köy Enstitülerinin zehirli komünist yuvaları olduğunu söyledi; bir senatör kalktı, Köy Enstitülerine karşı bir «köylü cuntası» nın direnmeğe hazır olduğundan söz açtı. Yuhalar, gürültüler partırtılar..

Burada Türk Devrim Ocakları yöneticilerinin hoş görürlüğüne hayran olmamak elden gelmez. Donmuş kafalardan, aynı sözleri gevelemekle nasırlaşmış dillerden ne beklenirdi?. Buna karşın, madem ki Köy Enstitüleri fikrine karşıdırlar, gelsinler konuşsunlar denilmiş.. Ya sayın senatöre ne demeli?. Köylü cuntası Köy Enstitülerine karşı imiş.. Devrimler, halka karşın halk için yapılmıştır. Köylü de bu okulların iyiliğini anlayıncaya değin karşı olabilir. Ama, köylüyü cahil bıraktıkça ondan oy almanın kolaylığı yok mu? Sorunumuz burada düğümleniyor.

BİR DE MİTİNG — Kafasında bir damla fikir bulunmıyan bir eski komiteci, hapishane duvarları arasından «Türkiye'nin en büyük derdi komünizmdir.» demiş.. Ertesi gün gerici bir gazete bunu manşete aldı. Ertesi gün de gerici bir topluluk İstanbul'da miting düzenliyerek Atatürkçü gazetelere küfretti, bir dergiyi yaktılar.. Türkiye'de her çeşit gerici kımıldanış komünizmi lânetleme bayrağı altına sığınır, Atatürkçü kuşağa çamur atar. Bu, iki kere iki dört eder gibi kesin bir gerçektir.. Ama, hükümet makamları bir türlü bu gerilik öncülerini kovuşturmaz da aydınların ardına adam takar.. Türkiye'de gericilik için özgürlük vardır çünkü..

(11. Sayfada)

yollarla uygulanmakta olan devlet gücünün, insan hakları doktrini ile sınırlanması gibi siyasal prensiplerin ışığı ve etkisi altında kurulup işlemeğe başlar.

İşte, 1961 Anayasası, bu prensipleri ve onların gerektirdiği bu siyasal kurumları içine alarak, biçim demokrasisi kanununu çözmüştür : devrî genel seçimlerle dörder yıllık parlâmentolar kurup işletmekten tutun da, siyasal gücün bütün yaptıklarını denetleyen bir muhalefetin var olmasına ve işlemesine kadar uzanan bir seri kurum yolu ile...

⁂

Fakat Türkiye, hiç vakit geçirmeden, hızla, bu biçim demokrasisi mekanizmasını işletecek, bir içerik demokrasisini de gerçekleştirmek zorundadır. Bu biçim demokrasisi, asıl içerik demokrasisine ulaşma hususunda bir araçtan başka bir şey değildir. Yukarıda anlattığımız ve Amerikan, Fransız ihtilâlleriyle insanlığa tam olarak mâl olan siyasal prensiplere rağmen; onların ışığı ve etkisi altında, onların bir mantıki sonucu halinde oluşan siyasal kurumlara rağmen bir kelimeyle, bir biçim demokrasisinin gerçekleşip işlemesine rağmen, bir ülkeye, demokrasi tam gelmiş denemez. Evet, belli bir siyasal gelişme seviyesinde bu mekanizma kurulabilir ve işleyebilir. Fakat, ona, kendisine hâkim oldukları siyasal partiler yoluyla, ülkenin muhafazacı sosyal kuvvet akımları, durgun statükocu siyasal kuvvet akımları hâkim olursa; bütün bu kocaman mekanizmayı sadece bu statik ve dar çıkarcı toplum katları etkilerse, etkilemekte tek başına sürer giderse, bir gerçek demokrasiden söz edilemez.

Evet, seçimler vardır: fakat bu, toplum katlarının gerçek ihtiyaçlarını, dilek ve istemlerini ifade eden bir seçim olmıyabilir; ve meselâ, toprak ağalığı, pek şahsîleşmiş sermaye gücü, içinden çıktığı kitleye nazaran pek farklılaşmış, kalıplaşmış, rahatlaşmış statükocu entellijensiyanın dilek ve istemlerini ifade eden bir seçim olabilir.

Evet bir parlâmento da vardır: fakat bu, toplum katlarının gerçek temsilcilerinin bir serbest tartışma ile alacağı siyasal kararları oluşturma ortamı olamıyabilir; ve, meselâ, ancak, muhafazacı ihtiyaçların, geçici ekonomik çıkarların gerçekleşme tedbirlerini düşünen bir araç olabilir. Bu seçim ve bu parlâmento yoluyla kurulan, hukuk düzeninde, insanı insan yapan, insanı olgunlaştıran o, düşüncede, felsefede, edebiyatta, sanatın her dalında söz konusu gerçek hürriyetten çok; toplumun, yukarıda gösterilen egemen katlarının hürriyetinden; toplumun, muhafazacı istemlerinin zoruyla sosyal ilerleme yolundan geriye doğru götüren gerici akımların hürriyetinden konu edilebilir.

Fakat, bir içerik demokrasisinde bunlar olamaz. Bu içerik demokrasisi, yukarıda gösterdiğimiz mekanizma içine, kurumlar içine; uyarılmış toplum katlarının gerçek ihtiyaçlarını (iş, işe haklı ve âdil ücret, emeklilik, tıbbi bakım, sosyal garanti, genel gelir dağıtımında denge, kanun önünde eşitlik, gelişme olanağı elde etmede bir üstün seviye gibi) koyar; bu mekanizmayı ve bu siyasal kurumları, bunlar için işletir. Seçim; toprak ağalığı, din ağalığı gibi ortaçağ kurumlarının etkisinden kurtulmuş, pek şahsileşmeye kayacak sermaye gücüne karşı sosyal politika tedbirleriyle korunmuş büyük toplum katlarının gerçek temsilini ifade eder. İktidariyle, muhalefetiyle beraber; bütün siyasal mekanizma; muhafazacı, gerici, durgun kuvvet akımlarının günlük, şahsi, dar çıkarlarını, statükocu entellejensiyanın dileklerini aramıya yarayan bir sözde demokrasi cihazı olmaz; insan kişiliğine değer veren, insana bir onur tanıyan, bunun için de insanın insanı, kurumların insanı sömürmesini önleyici tedbirleri ve nihayet insanın maddi yönüyle beraber, zekâ ve duygu yönünü de o her çeşit hürriyet ile geliştirici tedbirleri almıya elverişli bir halk dinamizmi ile harekete geçiveren bir gerçek demokrasi cihazı olur.

dost

TÜRK SANATINDA YENİNİN GÜZELİN DEĞERLİNİN DOSTU

Ayda Bir Çıkar

Sahibi : **Salim ŞENGİL**

Yeni dizi

Sayı : 11 Cilt : 8 - Şubat 1962

Yazı İşleri Sorumlusu : **N. ŞENGİL**

İdare yeri : Rüzgârlı S. Ove han. Da. 4 - **ANKARA**

Tel : 11 98 29

Abonesi :

Yıllık 18 TL. — 6 Aylık 10 TL.

Dış ülkeler için bir mislidir.

Öğretmen ve öğrencilere % 20 İndirme yapılır.

İlân şartları : Santimi 12 lira

Arka kapak 2 renkli 1.500 TL.

» » 1 » 1.250 TL.

İç » 1 » 1.000 TL.

Sürekli olarak 6 sayı verenlere % 10, 12 sayı verenlere ise % 20 indirim yapılır.

Basıldığı yer : **Resimli Posta matbaası Lmt. Şirketi — ANKARA**

Nusret HIZIR

"Existentialisme„ bir felsefe mi?(x)

izi varlığa götüren varoluşçu atlama, Heidegger'e göre Hiç'in görgügüsüdür. Bunu bize veren de «endişe» dir.

Hiç'i varlığın nedeni olarak almamak gerekir. O, varlığın belirlediği fon- biricik fon-dur. O mutlak sıfır da değildir, etkendir, varlığı meydana vurur.

«Endişe» yi günlük hayat istemez, ondan kaçar. Tam, doğru hayat onu üzerine alır. «Endişe» sayesindedir ki insan bir çok hakikatleri görür. Bu hakikatlerin başlıcaları şunlardır:

1.) İnsan'ın varlığı Tasa'dır, 2.) Olumsal ve sonludur, 3.) Kabahatin ta kendisidir (Bu bir yandan Schopenhauer'in insanı, bahtsız kılan kör iradesi, öbür yandan da Hegel'in «bahtsız şuur»udur.), 4.) Acuna atılmıştır (Burada da dış acunun varlığı probleminin bir etkisini görmemek elden gelmiyor).

Hakikatleri saymağa devam etmeden önce Heidegger'in en dikkate değer düşüncelerinden birini açıklamamız gerekir. O da acun nedir sorusuna verdiği karşılıktır. Heidegger için o, şeylerin toplamı değildir, şeylerden önce gelen, belirlemesiz bir bütündür (Burada, Sokrates-önceki filozoflardan Anaksimandros'un **Apeiron**'unun etkisine tanıklık etmekteyiz). Şeyler acun fonu üzerinde gözükmektedir. İnsan acuna atılmış olmakla acunu, kaba varlıktan (Seiendes) varlığa çevirmektedir (Burada da Fichte'nin temel düşüncesine rastlıyoruz. Bilindiği gibi Fichte şöyle der: **Ben**, kendini koymakla, aynı zamanda **Ben-değil**'i, yani acunu da koymuş olur.)

Hakikatlere geçelim: 5.) İnsan Ölüme bağlıdır (Zum Tode sein). Yani varlık, insan varlığı, var olur olmaz, ölümü de üzerine almıştır (Bu da Jakob Böhme gibi mistiklerin şu düşüncesinin eşidir: Bir insan doğduğu vakit, ölmek için yeter ölçüde olgundur).

6.) Zamana bağlıdır. Daha doğrusu zamanı yaratan insandır. Yani insanın hayatı, gecmiş, şimdi ve geleceğe dağılmıştır. 7.) Tarihsel'dir: İnsan varlığı sürüp giden bir süreçtir. 8.) Serbesttir

Bütün bünlar, Kierkegaard'ın daha zengin bir şekle sokulmuş kategorilerinden başka bir şey değildir. Şimdi Heidegger için felsefe midir? sorumuzu cevaplandıralım. Heidegger-in öğretisi klasik anlamda bir felsefe midir? Görünüşe göre evet. Çünkü onun yaptığı, kısaca şudur: Augustinus, Pascal ve başkalarının yardımıyle bir varlık — bilim kurmaktadır ki, bunun yeniliği, içinin kuruluşunda, geleneksel mantığı değil de bir yandan Husser'in fenomenolojisine, öte yandan «endişe», Hiç gibi kavramları, anlatmak değil «telkin» etmek için edebiyatla ilgili araçlara başvurmasındadır. Örneğin, hiçbir şey gibi bir sözden birden bire isim olan Hiçe geçivermektedir. Oysa ki, hiçbirşey'deki hiç başka, isim Hiç başkadır. Bir şey görüyor musun? Sorusuna Karşılık Hiçbir şey görmüyorum demek, bir şey görüyorum önermesinin önüne bir olumsuzluk işareti koymaktır. Ama bundan, isim olan Hiç'e geçmek, mantığın en esaslı kuralı olan tutarlılık kuralını gözönünde tutmamaktır. Ama Heidegger bundan hiç rahatsızlık duymamaktadır. Hatta, «bundan kayb eden, mantıktır» demektedir.

♣

Jean-Paul Sartre üstünde daha kısa durabiliriz. Çünkü Fransız var-oluşculuğunun bu baş ustası, aslında Heidegger'in, Fransız düşünüşüne uydurulmuş bir şeklinden başka bir şey değildir.

Sartre'da ilkin kendinden varlık-être en soi vardır (terim, Hegel'den alınmıştır). Bunun üstünde neler söyliyebiliriz? Yalnız: **O ne ise, o dur,** başka deyimle **Varlık vardır.** (Bu, İlkçağdaki Elea okulunun, ve bu okul içinde Parmenides'in o pek ünlü önermesidir). Demek oluyor ki Sartre için A — gibi özdeşlik ilkesi, kendinden varlık acununun dayandığı ilkedir. Bu acun tamamen statik, yani Elealılarınkine tastamam uyan bir acundur: Yaradılmamıştır, çünkü yoktan varolmak, varlığın fırlaması, fışkırması düşüncesi ile bağdaşamaz. Ne etkendir, ne de edilgin. Oluş onun için bahis konusu olamaz. Zamanla da ilgisi yoktur. Bir olaydır. İndirgenemez, açıklanamaz bir olay olduğu için de saçmadır. Üstelik, olumsaldır, çünkü olmasaydı da olabilirdi.

İnsan da bedeni, geçmişi, içinde bulunduğu durumlar dolayısiyle yâni hürlüğünü köstekliyen bütün durumlardan ötürü- kendinden (en soi) dir.

Bundan sonra, kendi için varlık (être pour soi) gelir, (Terim gene Hegel'den doğrudan doğruya alınmıştır). Bu, kendinden varlığı aşmış olan insan varlığıdır. İnsanı kendi için varlık yapan nedir? Bilinci. -Husserl'in anladığı şekilde bilinç).

(x) Bk. Dost, Sayı : 10, Ocak 1962.

Kendi için varlık öznedir, bilen, tanıyan özne.- Düşünce, öznenin kendini nesne olarak alma çabasıdır. Bunda hiçbir zaman tam başarılı olamaz). Ama düşünceden önce bir ışıklanma vardır (Bu, doğrudan doğruya. Descartesta, Lumen naturale (tabiî ışık) ile aydınlanıp birdenbire «düşünüyorum, öyle ise varım» önermesini kavrayıvermekten başka bir şey değildir).

Sartre'a göre insanı, kendi için (pour soi) kılan **asıl** nedir? İçinde taşıdığı Hiç'tir. Karanlık, statik olan kendinden varlığın tersine, kendi için varlık kendisini aşmış, daha doğrusu kendinden uzaklaşmış, bunun için de yadsaymayı içinde taşımaktadır. (Bu da Parmenides'in, oluş'un yok'u taşıması temasıdır).

Bazı sonuçları çıkarabilmek için Sartre'ı bu kadarcık görmek bile yeter. Bir kere Sartre ile Hegel arasında terimler bakımından birlik vardır. Tıpkı Hegel'de olduğu gibi onda da bir türlü diyalektik gidiş vardır. Ama şu ayrılıkla ki, Hegel, diylektiğini ta Salt Tin'e kadar götürüp bir türlü panteizme varmakta, oysa Sartre, diyalektik gidişte iki adım attıktan sonra durmaktadır.

Bir son sözü de öz mü önce gelir, yoksa varlık mı, sorunu üstüne söyliyelim: Eski klâsik metafizik için, özler önce gelirdi (Bunun üstünde çok durduğumuz için burada kısa kesiyorum). Sartre ve genel olarak var-oluşçular bunu tersine çevirmişlerdir. Çünkü bunlara göre, hür olan insan kendini seçer, kendini seçmekle de özünü seçmiş olur. Yalnız şu kadarına işaret etmek gerekir. Klasik felsefe için öz hep önce gelir sözü de her zaman için doğru değildir. Örneğin Leibniz'te, bir **Yeter sebep ilkesi** vardır ki, insan özden töze geçemediği hallerde tözden öze, başka deyimle, gerçekten olabilire geçmek için kullanılır.

En son olarak Sartre'da hürriyet kavramına biraz dokunmak yerinde olacaktır. Sartre bir yerde şöyle der: «Benim korkum serbesttir ve benim hürriyetimi meydana kor. Ben, bütün hürlüğümü korkumun içine koydum, ve ben kendimi...... korkak olarak seçtim». (Demek ki burada Sartre hürlük diye spontanlığı anlamakta, böylece de nefret ettiği Bergson'a yaklaşmaktadır).

Sonuç : Sartre'da da Heidegger de gördüğümüz sistemciliğe raslıyoruz. Onda da bu sistemcilik gene tıpkı Heidegger'de olduğu gibi, açıktan açığa kabul edilmeyip, kendine rağmen meydana çıkmaktadır. Sartre'da da rasyonel bir yapıya tanıklık ediyoruz. Bu yapı da Hegel'den, Parmenides'ten, Descartes'tan, hatta Bergson'dan alınmış öğelerle kurulmuştur. Bu anlamda felsefesi, gerçekten, klasik tanıma uyan bir felsefedir. «İçeriği» ne gelince, bu da çok kere gayet güzel (her vakit değil çok kere gayet güzel) bir üsluplta açıklanmış bir varoluşçuluktur.

AHD-İ-ATİK

levililer

... saçlarınızı ve tırnaklarınızı büyütünüz dediler
büyük olsun,
büyüttük...
ve trenlerde gidiniz ve otobüslerde ve gazete
okuyunuz!..
ve hep gidiniz!..

ve atlar ve tüfekler ve sözler eskidi birgün.
O gün. Artık büyüdünüz dediler...
o gün artık büyüdünüz dediler...

... ve birgün yalnız kalındı bütün ilişkilerde
ve kimbilirdi aşk nerde oteller nerde?..

Eğlendik köhne uçaklarla, kokulu sabunlarla yıkandık
saçlarımızla, yeleklerimizle kıvandık...

O yağmakaranlık büyürdü durmadan,
«Yalnızdık, Kimsesizdik, Bağışlanmalıydık..»

Ama kimbilirdi aşk nerde, oteller nerde?..

... şeyi indirdik, ses, boş, adı biryerlere yazıldı.
eskiyen nesi varsa onundu, aldı yürüdü, gene de...

Bir susuzluktu onun şarkısı belki tuzlu ve hüzünlü
Hergün bir sevinç yabancıydı onun ağzında
Partilerde, Meydanlarda, örneğin SüPanCe boğazında,
çok çok idi, bir gözlük, bir boyun atkısı, bir ölüm!..

Birgün, günah yapılmazdı hiçbir yerde
ama kimbilirdi aşk nerde, oteller nerde!..

Turgut UYAR

Yayınlarımız arasında İlhan Berk'in «Mısırkalyoniğne» adlı bir şiir kitabı çıktı. Şair bu şiir kitabındaki deneyinin yeni bir deney, şiirlerinin anlamsız olduğunu söylüyor. İlhan Berk'in «Mısırkalyoniğne» yi yazarken tuttuğu günlükten bir parçayı okuyuculara-kitabı anlamak bakımından bir yararlığı dokunur diye-aşağıda sunuyoruz.

Mısırkalyoniğne GÜNLÜĞÜ

11 OCAK — Je marche dans les zones marécageuses de l'inconscient. Anlamı tam silmek istiyorum. MISIRKALYONİĞNE böyle bir kitap olur mu? bilmiyorum. Bunun için **Artaud**'dan iyice asılanabiliyorum. Nedir ki Artaud, bunu yaşamıyla da bağdaştırmış, cinnete değin gitmiş, anlamsızlığı yaşamasının bir ereği yapmıştır. Benim deneyim daha çok kuramsal. Buna düşsel demek daha doğru belki. Usumun ç a l ı ş ı ş düzenini sevmiyorum. Hepsi bu kadar. Yeni bir düzen istiyorum. Bunun için de, **Non-sens est une folie qui ne manque pas de méthode** sözünde bir gerçek buluyorum. Şiirin altını üstüne getirmek, başı sonu kaldırmak, köğük düzenini yıkmak... Buna yetmiyor. Uyarıcı özdekler de bir yere değin işe yarıyor. Galile Denizi'nde ki **Sakarya Sokağı Baladı** ile kimi şiirleri yazarken bu yoldan asılandığımı hatırlıyorum. Henri Michaux'nun öğütlediği yolu tutmadım. Baudelaire'i, Poe'yu da doğrulamıyorum. **Les Pardis Artificiels**'lerdeki deneyde usu kıran bir çaba bulmuyorum. Ayıkken de insan onları yazabilir. Bir yöntemi ya da usun belirli çalışmasını o deneylerin kırdığını sanmıyorum. Ben başıboşluğu, bir sözün bir sözü tutmamazlığını arıyorum. Aslında bu da ussal bir kuram. Yani bir ayıklık işi. Umutsuzluk, yitiklik, yalnızlık ta yetmiyor buna. Ne zamandır, umutsuz, yitik, yalnızım. Bu dünyada olmamamak, o da yetmiyor.

29 OCAK — Karşıt anlamlı sözcükleri yan yana getirip koyuyorum: **Şarap sakal, bunluk taş, hiyeroğlif eğenmenlik, kalyon yüz, sakal bahçe, sakal gemi, zencefil ev.** Bunları sonra büyütüyorum: **Dayasam ağzımı güvertene, çekilir odaları denizin, bir çarşıya başladık, bir sen elli sen, akşamüstü çayırları, ellerimin kupası, dururum bir rüzgâr horozunda.** Usumun düzenini kırarak yazdığım ilk şiir şu:

«mısır krallarını sedra uzun eğemenlikleri, hiyeroğlif eğemenlikleri, uygarlık ticaret ve kral gerisinde, şehir tarih baskı dağlarında, bunluk taş kaynaşmalarından, kent heredetos, oldukça frikya fenike ormanları ilân kıyının bulunan ülkesine
bir meydan ülke fenikeliler fenike karışıp kurdular,
işte bu ve.»

2 OCAK — **Us Çarşafı** adlı bir şiire başladım. Uzun bir şiir. Ama seviyorum. Bir köğük istiyor, onu ne zaman bulurum? bilmem.

21 Nisan - Anthologie du non-sens'ı okuyorum. Sarmadı pek. Birçok büyük ozanlar bu kitaba alınmamış, anlamadım. Salt humour'u düşünmüş **anlamsızlık** sözünden kitabı düzenliyen Bırakıyorum.

— Bunalımın güzelim elleri.
— Doru at 4Y.IV Küheylân.
— Alt at 5 Y. Akent IV Sülün.
— Şimdi evleri serin kadınlar gerek.
— Beyaz bir Çin erkeni.

10 OCAK — **Şimdi bir al aykır, bir kara çayırda** (Dağlarca). Dağlarca'nın ilk kitaplarını karıştırıyorum, böyle ne güzel göğükler var. Breton, «per-

fection: c'est paresse» diyor.

15 OCAK — Çin Denemeleri'ni okuyorum, korkunç güzel bir kitap. Şu tümceye bayıldım: **Ancak fakir olan iyi şiir yazar.**

3 ŞUBAT — Pavurya, şiirini bitirdim. Korkuncu, cinneti denemek istiyorum. Kilitlenmiş deliliği bırakmalı, diyorum. Usun ettiklerine bir son vermeli. Bir anlam, bir anlamı sürdürmemeli, gerekirse cinnete değin gitmeli.

Ma femme aux fesses de printemps

— Denizin sofalarında enuzakyosunları aralıyorum.

— Han ırmağı.

Raslansallığı, hele düşünce raslansallığını başköşeye koymalı.

İmge raslansallığı bilinen birşey. Asıl şaşartıcı olan düşünden gelen raslansallıktır. Harikulâde, o zaman buyruğunu sürdürüyor :

In the street of the sky night walks
scattering (e.e. cummings)

20 ŞUBAT — İki yıldır haberleri dinlemiyorum, hemen hemen radyoyu açmam zaten. Bugün, sabah haberlerini dinledim. **Baskı,** sözcüğü geçti. İlgilendim. Bir zamandır, Çin üstüne betikler okuyorum. Bu baskı sözcüğüyle ilgilenişim oradan geliyor olacak. Çin deneme yazarlarından birinin : **Halkın hali kötü olunca insanî olmak kolaydır»** sözünü hatırlıyorum. Bu söz de acaba büyük bir doğruluk olduğu için mi, yoksa salt güzel bulduğum için mi, onu hatırladım? pek bilmiyorum şimdi. Ama **baskı** ülkelerini öğrenmek istiyorum. Onları aramalıyım.

1 MART — Ou est alle Dieu au cabinets. Birdenbire bu tümce geldi aklıma, kimindi? şimdi hatırlıyamıyacağım.

— Öpüşünün pancurlarında

— Meyhanede gece paltolar gibi askıya asılmış.

— Gelin, yukarı gelin çocuklar ben öldüm.

20 MART — Kelt'i bitirdim. Ama anlamı istediğim gibi silemedim sanıyorum bu şiirde; yine de seviyorum. Yazı işaretlerine bayılıyorum, özellikle de virgüle, büyük bir boşluk istiyor bu şiir, belki de onu vigülle vereceğim. Boşluk duygusunu, bir kez daha duymuştum; **Alfe Suyu'nda** uyguladım da bunu. Kimi şiirler böyle bir boşluğu istiyorlar, onsuz şiir düşünülmez oluyor. O zaman şiirdeki bu boşluğun eni konu bir anlamı oluyor. Hiçbir şey onu böylesine dolduramaz gibi geliyor bana. Boşluğun, bir sessizliği var ki, herşeyi söyleyiveriyor. Anlamın silinmesi, belki de, en anlamlı yönü buluyor. Mallarmé'nin **Un Coup de dés** şiirinde de çok boşluklar vardır. Aslında onlar s ö y l e n m i ş boşluklardır gibi gelir bana. K e l t'in anlamı nedir? tam bir şey söylemek zor. Ç a ğ r ı ş ı m a, bir de, dile y a s l a n d ı ğ ı m ı hatırlıyorum. Bu yetti bana. Anlamı, çağırışımla yansıtmak istedim diyebilirim. İ m g e k a r ş ı t l ı ğ ı 'na daha bir bağlandım bir de. Ama imgelerin karşıtlığı anlamı silmiye her zaman pek yetmiyor, en iyisi **karşıt çağrışım.** Breton, **şiir usun bir bozgunu olmalıdır;** diyor. Hiç bir şey yapmak istediğim şeyi bu denli iyi anlamaz. Usun eğemenliğini kaldırmak, ya da usu kendi haline bırakmak, şaşırtıcı gelene, daha çok ta dilin şaşırtıcı olan yanına bağlanmak. Şaşırtıcı dil güzel :

— Ey yahudi evi,

— Eski zamandan olan önceki şeyleri anın,

— Gökleri sağ elim yaptım,

— O küçük karanlık.

5 NİSAN — Han yü yazıtı'nı bitirdim. Anlamlı. Görüntüler şaşırtıcı, bir. Eski uygarlıkları özliyorum hep. özellikle de kırallıkları ya da özel despotluk ülkelerini demek istiyorum. Bir de sığınakları. Bir yalnızlık yasası düşünüyorum sonra. Sonra eski uygarlıkların sözcüklerini : han, başbuğ, prens, çadır, yele, taht.

Filiz BOSSON

İyi Bir bir çok

İyi bir konser birçok şeylere bağlıdır: Kuvvetli bir orkestra şefi idaresinde ve akustik bir salonda güzel müzik icra eden iyi bir orkestra. Gerçekten hatırlanabilecek bir konser bütün bu şartları en yüksek seviyede taşıdıktan başka buna önemli bir noktayı eklemek gerekir: O da sıcak ve candan bir atmosfer.

7 Ocak 1962 Pazar gecesi Ankara'da Dr. Howard Hanson idaresinde verilen Eastman filarmoni konserinin daima hatırlanabilecek değerde bir konser olduğunu bilhassa belirtmek isterim.

Orkestranın genç elemanları büyük bir hüner ve duyuşla eserleri çaldılar, orkestra, bir kısmının diğerini gölgelememesiyle bütün olarak anlaşmış, parlak bir orkestra izlenimini verdi.

Program çok ilginç ve canlıydı, 17 inci yüzyıl Purcell'inden yirminci yüz yılın Hanson'una kadar değişen bir genişliği içine almakta böyle bir Devlet salonuna yakışır niteliği taşımaktaydı.

(Şurasını önemle belirteyim ki, bir çok konser salonlarında olduğu gibi, az parayla girilen bu Devlet Konsei salonu, bir çok pahalı konser salonlarından akustik bakımından çok daha iyi idi.)

konser nenlere bağlıdır

Orkestra, programındaki eserleri güven ve heyecanla icra etti ve dinleyiciler de buna yakışır bir tepkide bulundular.

Üyelerin en genci 18 ve en yaşlısı 25 yaşında olup,ortalama yaş 20 yi bulunuyordu. Bütün üyeler New-York, Rochester müzik okulu'nun ileri öğrencileriydi. Bu okul Amerikan konservatuarları içinde en ünlü iki okuldan biri olan Guillard müzik okuluyla aynı değerdedir.

Her yıl orkestra, genç üyelerinin mezun olarak okuldan ayrılması ve yeni elemaların katılmasiyle değişmektedir.

Buna rağmen, orkestra uzun zamandan beri çalışan bir orkestra gibi disiplinli ve güçlü kalmaktadır. Orkestra icra sırasında pürüzsüz ve titiz işbirliğinde kendini gösteren bir grup disiplinine sahip.

Dr. Hanson daima değişen grupta standart bir güç yaratmaya muktedir kuvvetli bir direktör olmalı.

Üyeler, genç olmalarına rağmen hiç umulmıyacak derecede teknik bir üstünlük gösterdiler.

Ravel'in «Ma Mere L'oye» süitinin yumuşak ve düşlü pasajları, De Falla'nın «üç köşeli şapka» süitindeki titrek şakırtı ve Purcell'in klâsik inceliği iyi bir şekilde ele alınmıştı.

Dr. Hanson'un «Romantik» senfonisinin icrası da onlar için güç olmadı.

Gerçekten bütün program değişik müzik çeşitlerinin orkestraca icrasındaki genişliğini kapsayacak şekilde seçilmiş olabilirdi.

Bir bakımdan, bununla beraber, seçilenler hemen hemen aynı «hafif» heyecanlı parçalardı.

Bu genç gurubun bir Bach'ı ve Buxtehude'yi nasıl anladıklarını görmek çok ilgi çekici olabilirdi.

Fakat tek bir gecede de bunlar yapılamazdı.

Belki de Türk dinleyicisi için programın en ilgi çekici tarafı Dr. Hanson'un 2. senfonisi olan «Romantic» adlı eserdi.

Ne yazık ki döviz kısıntısı yaşıyan kompozitöre telif hakkı ödenmesini güçleştirmekte ve burada modern Amerikan Kompozitörlerinin eserleri nadiren dinletilebilmektedir.

Bu senfoni 1930 da yazılmış olmasına rağmen büyük bir halk kütlesi için yenidir.

Birçok sevimli kısımları ile kolay dinlenilir melodili bir kompozisyondur. Gene de tüm olarak insanı doyurmayan bir tarafı vardır. Senfoni kuvvetli ve devamlı çeşitli bölümleri arasında bir bağ yokmuş hissini vermektedir.

Bu yapısına rağmen eser yer yer neşeli ve temleri gelişmiş bir tasarının izlerini taşımaktaydı. Gelecekte Dr. Hanson'un daha falza eserlerini dinlemek fırsatına kavuşmayı dileyelim.

Bu genç insanlar hem kendi olanaklariyle, hem de Ankara'lı müzik severlere verdikleri güzel bir müzik gecesi ile iyi bir izlenim bıraktılar. Onlara ve Amerikan Uluslararası Kültür Tanıtma programı teşkilâtı ilgililerine bu konseri sağladıkları için teşekkür borçluyuz.

Eastman Philharmonia Orkestrasının Şefi Dr. Hanson.

Cevdet KUDRET

MEYDAN SAHNESİ'nde İKİ OYUN

Meydan Sahnesinde «Zafer Madalyası»

Kuruldu kurulalı bir türlü fırsat bulup da gidememiştim Meydan Sahnesi'ne. Geçen yılki yazıların da etkisiyle olacak, olumsuz bir sonuçla karşılaşmaktan korkuyor, gitmek için bir türlü içim kalkmıyordu. Salonu ve sahneyi kurulurken görmüştüm. Öyle ufacık bir alanda ne yapabilirler diye de merak edip duruyordum. Geçen ay, kısa bir süre içinde, üst üste iki oyunlarını gördüm ve hemen söyleyim, mesleğini seven, ona inanan kişilerin bütün güçlükleri elbirliğiyle nasıl yenebileceklerini bir kez daha anladım.

Dolap, bir polis oyunu. Öldürülen zengin bir kadının kaatilini bulmak için kurulan bir tuzağı gösteriyor. Vaka, ustalıkla düzenlenmiş. Yer yer, insanın sinirleri alabildiğine geriliyor. Bunda oyuncuların da büyük payı var. Komiser'de Çetin Köroğlu rahat, ve hem oyun kişileri, hem de seyirciler üzerinde etkiliydi. Ama kimi zaman, yüz -özellikle dudak- hareketlerinde aşırıya kaçıyor gibi geldi bana. Rahip'te Kartal Tibet her göründüğü an bir hava yaratıyordu. Parlak bir gelecek bekliyor bu oyuncuyu; ama bu ölçüde oyunlarla öyle bir geleceğe ulaşılamaz elbette. Daniel'de, Üner İlsever, ilk sahnelerdeki inandırıcılıktan uzak tutumundan, oyun ilerledikçe sıyrıldı, böylece, oyuncular arasındaki uyum ve denge kurulmuş oldu. Profesyonel ressam Merluche'de Teoman Özer'in kendine özgü bir havası var; bu oyuncu, Zafer Madalyası'ndaki erler korosunda da dikkati çekiyordu. Kadın'da Esin Avcı, gerek yüz çizgilerinin özel yapısı, gerek yüzünü iyi kullanışı, bakışı, gülüşü, duruşu ile o rol için biçilmiş kaftandı. Hastabakıcı'da Mediha Köroğlu, aydınlık ve rahat konuşması, sesinin tonu, güvenli oyuniyle dikkati çekiyordu.

Dediğim gibi, eserde vaka ustalıkla kurulmuş. Ama bunun yeterli olmadığını bir kez daha anladım. Öncelikle söyleyeyim: polislik vakaları işliyen eserlerin sanat değeri taşımıyacağı kanısında değilim. **Kıral Oidipus**, bir bakıma, tam bir polis oyunudur; hele Dostoyevski'nin **Suç ve Ceza** romaniyle **Karamazof Kardeşler** romanı ve onlardan çevrilen oyunlar su katılmamış polis eserleridir. Hepsinde de vakalar aynı ustalıkla düzenlenmiştir. Öyleyse, bu sonunculardaki kalıcılıkla ötekilerdeki geçiciliğin nedenleri nelerdir? Bunu, vaka örgüsünün dışında aramak gerekiyor. Kafka'nın **Duruşma**'sını oyuna çeviren A. Gide, eserin önsözünde, oyuncu J. L. Barrault'nun hazırladığı senaryo üzerinde çalıştığını anlatırken, yaptığı işin, kendisine verilen iskeleti ete bürümek olduğunu söyler. Dolap'ta ise, ne yazık ki, yalnız kuru bir iskeletle karşılaşıyoruz; gerçi, iyi kurulmuş bir iskelet, ama eti yok. Yunus Emre, kendini anlatırken,

Ete kemiğe büründüm
Yunus diye göründüm

der. İşte öyle! Yaşamak için hem kemiğe, hem de ete bürünmek gerek.

Gördüğüm ikinci oyun, türkçeye **Zafer Madalyası** diye çevrilen bir Amerikan komedyası. Olay, İkinci Dünya Savaşı'nda, Pasifik'te, ateş çizgisinin binlerce mil gerisinde çalışan, savaşçılara diş macunu, tuvalet kâğıdı v.b. gibi şeyler taşıyan bir «ikmal gemisi» nde, erlerle subaylar arasında geçiyor. Üsteğmen Roberts, bir savaş gemisinde çalışıp bu kavgada daha yararlı olmak özlemi içindedir; sadece rütbe kazanmaktan başka bir şey düşünmiyen gemi komutanı ise, kendi gemisinin bütün yükünü kaldıran, başarısını sağlıyan Roberts'in ayrılmasını önlemeğe çalışır. Eser, işte bu çatışma üzerine kurulmuş. Emri altındaki insanlara karşı kapalı, sert, insafsız komutanın gemide bir saksı içinde beslediği palmiye fidanına olan sevgisi ile; komutanın zulüm derecesine varan sertliği altında birbirlerine yaklaşan gemi adamları arasındaki kuvvetli arkadaşlık duygusu, eserin insancıl yanını örüyor. Sevimli, fakat hafif bir eser...

Oyunu Haldun Dormen sahneye koymuş. Oynanış, baştan sona, kıvrak bir tempo ile, hiç gevşemeden sürüp gidiyor. Rejisörün, profesyonellerle amatörler arasında kurduğu denge ile ortaya tam bir takım oyunu çıkarması gerçekten övülmeğe değer. Beni en çok duygulandıran nokta, hiçbir oyuncunun tek başına sivrilmek, arkadaşının oyununu gölgeliyerek kendini göstermek hevesine kapılmaması, tersine, birbirlerini destekliyerek, elbirliğiyle sonuca ulaşma çabaları oldu. Tiyatronun tek başına değil, birlikte oynanan bir oyun olduğunu, Meydan Sahnesi oyuncuları çok iyi anlamış görünüyor. Sahnede esen hava, bana, bu genç oyuncuların hayatta da bir dostluk ve arkadaşlık yakınlığı içinde yaşadıklarını sezdirdi. Tiyatromuzun geleceği için bunun bir gelenek başlangıcı olmasını dilerim.

Üsteğmen Roberts'de, Çetin Köroğlu, kendinden beklenen oyunu çıkardı. Dormen Tiyatrosu'ndan gelen misafir oyuncu Tunca Yönder, çavuş Dolan rolünde, klâsik Yunan tiyatrosunun terimleriyle söyleyim, beş kişilik erler korosu içinde başarılı bir korobaşı idi. Giyindiği ikinci varlık, eğreti bir elbise gibi durmuyordu üstünde. Profesyonel oyuncular için bu başarıyı tabii buluyorum. Benim asıl üzerinde durmak istediğim nokta, amatör oyuncuların, tam bir uyumla, onlara ayak uydurmasıdır. Komutan'da şair Sunullah Arısoy, değme profesyonelleri kıskandıracak bir oyun çıkardı. Saksıdaki palmiyesinin sabah temizliğini yaptıktan sonra ona parmaklariyle bir allahaısmarladık deyişi var, erin elindeki dürbünü alıp da uzaktaki hastahaneye bir bakışı var görülmeğe değer... Böyle üstün bir kabiliyeti olan Arısoy, ne diye bankalarda ömür çürütür anlamıyorum. Girsin Devlet Tiyatrosu'na, Hamlet'te Kıral rolüne çıksın... Orhan Veli'nin her sabah gökyüzünü maviye boyıyan, kimizaman da yırtılan denizi diken Dalgacı Mahmut'una benziyen teğmen Pulver'de Başar Sabuncu gerçekten başarılıydı. Seyirciyi etkisi altında bırakan bir sahne sevimliliği var bu gençte... Öbür oyuncular da, kendilerine düşen görevleri başarı ile yürüttüler...

Burada, aklımı kurcalıyan bir nokta üzerinde durmak istiyorum. Meydan Sahnesi'nde çalışan gençlerin çoğu, Devlet Tiyatrosu'ndan ayrılarak bu sahneyi kurdular. İnsan, geleceğinin güven altına alındığı bir yerden niçin ayrılır? Ya geçimsizlik, ya da sanat anlaşmazlığı yüzünden... Geçimsizlik bahis konusu olmadığına, sanat bakımından da Devlet Tiyatrosu'nun tutumunu daha da hafif piyeslerle sürdürdüklerine göre, ayrılmanın anlamı kalmıyor. İnsan, bu çeşit sahnelerde, resmî tiyatrolarda türlü nedenlerle oynanamıyan oyunlar, bir takım cesaretli sahne denemeleri görmek istiyor. Biliyorum, özel tiyatroların bir çok özel dertleri, kaygıları var. Vergi yükü, gişe

Ahmet EVİNTAN

SONDEYİŞ

nce, arasıra sahnemden ayrılıp gazete ve dergi sayfalarında görünmek zorunda kaldığım için, sayın okuyucu ve seyircilerimden ÖZÜR dilerim.

Konuşmak zorundayım, çünkü; kişiliğim, sanat çevrem ve işimiz üzerine haksız sataşmalara, ölçüsüz kötülemelere boş - veremem. Başkaları alkış tutsa da, kundakçılık karşısında «neme gerek.» diyemem.

(DOST) un Ocak 1962 sayısında Cevdet Kudret, Devlet Tiyatrosunun şu günlerde sayın halka sunulacak yeni oyunlarını TAKDİM ediyor. Bu tanıtma yazısının «ÖNDEYİŞ» ini de bana ayırmış. Şöyle 6—7 satırlık bir yazı benim üstüme olanı.. Ama, avukat - yazar, gene de kitap dolusu lâf etmiş.. Öyle kelime oyunları, öyle canbazlıkları, öylesine dörtyol ağzında başıboş sözler ki; çek götür dilediğin yöne...

1 — «Ağzını açıp gözünü yuman Ahmet EVİNTAN'ın yazılarına cevap vermiyeceğim.» diyor. İnanır mısınız, sevindim bu muştusuna. Niye derseniz; ağzını açıp kulaklarını tıkayan ve sonuç olarak ağzından çıkanı kulağı duymayan bu BAY'la daha fazla yazışıp söyleşmeye ne vaktim, ne tahammülüm vardı. Yazıma (SONDEYİŞ) başlığını da bu yüzden koydum. Bir de, insanın kendi kişiliğine yakışır değerde sözü kalmayınca, hiç olmazsa susmak yeteneğini göstermesi gerekir.

2 — «Yazdıklarından ötürü, nasıl olsa beden önce Genel Müdürlük ağzının payını verecektir...» diyor.

Sorumluluk duygusu ve tarafsız tutumumla gerçekleri söylemekten başka bir hünerim ve suçum (!) olmadığı için, bağlı bulunduğum Genel Müdürlük bana, ne «PAY» verdi, ne de AĞZIMIN PAYINI...

Devlet Tiyatrosundaki mütevazi durumum, herkesin gözleri önündedir. Sakatçı dükkânları önünde pay koparmak için şaklabanlık edenler, önlerine atılanı kapıp verilmeyenlere MURDAR diyenler, ancak KAPISIZ, İŞSİZ - GÜÇSÜZ, BAŞIBOŞ yaratıklardır.

Şayet, gerçekten AZARLANMAM isteniliyorsa, böyle bir debelenişe karşı söyliyeceğim de şudur:

İdaresindekilerden birine AĞIZ PAYI versin diye, bir yetkili kişi ya da makamı dürtüklemenin adına ne denileceğini; (GAMMAZLIK), (JURNALCILIK) ve (TAHRİKÇİLİK) den çok çekmiş olduğunu sandığım Cevdet Kudret, herkesten iyi bilir.

3 — «Oyuncu - yazar» diye bir deyim kullanmış benim için.

Başka an'am ve yorumlara da çekilebilir bu söz ama, biz işi SAFLIĞA vuralım ve olumlu anlama, iyi - niyete yoralım. Çünkü; kötüye çekersek o deyimi, hem uzun söze yol açar, hem de karşılığı ağıra kaçar ister istemez.

4 — «Susma vaadi koparmak için ikinci kez evime gelecek ve ağzının ikinci payını alacaktır...» diyor.

Muhterem Eşlerinin tanıklığına sığınarak hemen açıklayım ki; «susma vaadi koparmak için» değil, (Yeni Gün) gazetesinde yazdığım gerekçeleri kendisine önceden anlatmak, bir tartışma yolu açılmadan işi tatlıya bağlamak amacile, Cevdet Kudret'in evine gittim. Bu ziyaretimi bir AYIP gibi yüzüme vurduktan, hale «gelsin de ağzının payını ikinci kez alsın..» tehdidini savurduktan sonra, tekrar kapısını çalmaya CESARETİM yok. Yalnız ve kısaca 3 önemli noktayı belirtip yazımı bağlayacağım.

a) Susmanızla söylemeniz arasındaki ayırım, bu MERTEBE değerli ve önemli midir sizce?.. Biraz alçak gönüllülük lütfetmez misiniz?...

b) Evinize ilk gelişimde - bilinen ikram ve konuseverliğinizle - İNSANCA konuştuk; kahvenizi, sigaranızı içtim. Ve gene el sıkışarak ayrıldık... Oysa, söylediklerinizden; ya kaba ve yakışıksız bir karşılıkla ağzımı tıkamış, ya da tekme - tokat kovmuşsunuz gibi, ters bir anlam çıkıyor ortaya. Böylesi ziyaretin yüze vurulacak, utanç duyulacak bir yönü olmadığını - sizin çıkarınıza - direnerek savunmayı ödev bilirim.

Ne ben yiyip içtiğimi inkâra kalkışırım, ne de siz - YALAN PAHASINA - yiğitliğe tenezzül edersiniz. Bir fincan kahvenizin hatırına bunalıp SUSMAMI beklemek te aklınızın köşesinden geçmez herhalde...

c) «Cevap vermiyeceğim» dediğiniz, ama öçalma duygunuzu yenemediğiniz birisini evinize çağırarak «gel de ağzının payını vereyim» demek, KURŞUN ASKERLERİNİZLE oynadığınız günlerin KAHRAMANLIĞIDIR.

Binbir derdimiz arasında, bırak şu modası geçmiş lâf ebeliklerini, bırak el-âlemi tedirgin etmeyi, kurtul böylesi ucuz ÜN peşinde koşmaktan da; ille - KOÇLAR GİBİ - kafa kafaya vuruşalım istiyorsanız, sizinle şöyle, yazdıklarımız ve konuştuklarımız çerçevesinde ve çok daha MERTÇE, bir AÇIK OTURUMDA hesaplaşalım, ne dersiniz?..

---

kaygısı, geçim derdi bunların başında geliyor. Acaba diyorum, hem gişeyi koruyacak, hem de yeni denemelere elverişli, sanat değeri daha yüksek eserler bulunamaz mı? Aransa bulunur gibime geliyor. Bu gençler, öyle bir denemenin üstesinden geleceklerdir. Buna inanıyorum...

Geçen Ayın İçinden

BAYRAK

(1. Sayfadan)

İLÂHİYATÇILAR — Her iki olayda da İlâhiyat Enstitüsü, İmam-Hatip okulları öğrencileri gericilerin en büyük desteği olmuşlardır. Ya başka türlü mü olacaktı? İlâhiyat öğrencilerinin ilerici olmalarını beklemek saflıktan başka bir deyimle açıklanabilir mi? Vaktiyle Türkçülük hareketi bize kendimizi bulma çabası ile ortaya çıkmıştı. Bu tarih gerçeğini anlıyamadık.. Bugün Türkçülerin İslâmcılarla birlik olması tarihi yadsımak anlamına gelir.. İstiyen Müslüman kalabilir; ama, Türklüğümüz -tarih böyle söylüyor- Müslümanlığımızdan çok daha eskidir.

IPSA DIXI — Bir milletvekili Türk Devrim Ocakları'na sataşmış.. Bu ocaklar kurulduğu sıralarda Menderes de -hem de iki kez- aleyhlerinde demeç vermişti. O zaman Zafer gazetesinde idare memurluğu yapan; sonra da milletvekili seçilen bir adam -şimdi Kayseri'de mi acaba?- bizi: «Menderes, ocaklarınızın aleyhinde konuştu. Şimdi ne yapacaksınız?» diyerek alaya almıştı. Küçük memurlardık. Sanki inat olsun diye arkasından ocakların görkemli bir gecesi düzenlendi.

Milletvekilini görüyor musunuz? Türk Devrim Ocakları'na çatıyor.. Elbette. Görevi bu!..

GİYİM YARIŞI — Bir gazetede dört fotograf: dünyanın en iyi giyinen dört bayanı: Biri kıraliçe, biri prenses, biri cumhurbaşkanı eşi, biri de milyoner. Eh; insan milyoner de olsa iyi giyinmesini bilmiyebilir.. Ama, bir de, orta halli memur bayanının, en ucuza dayanan zarif giyinme hünerini hatırlayın... İşte, ona iyi giyiniyor denir.. Ötesi, lâf..

İŞKENCEDEN ÜZÜNTÜ DUYAN YUFKA YÜREKLİ KUYRUK BAŞYAZARLAR — Bir kuyruk gazetenin, en önemli yanı ciddiliği olmayan başyazarı basıyor feryadı: Yassıada'da işkence yapılmış, tahkikat gerekliymiş!. İki gün sonra Milliyet'te Turhan'ın cevabı: Gazete başlığının önünde tek bacağı ile Hüseyin Onur!

Be adam; bu çocuğun bacağı, Yassıada'da yazlığa çıkarılanların polisleri tarafından atılan kurşunlar yüzünden kesildiği zaman sen neredeydin? Senin yüreğin sadece zalimlere mi acır?. Ama, bunu yazarın ününe bağışlamak gerekir... Bilirsiniz, ün kazanmanın çeşitleri vardır. Adamın biri ad bırakmak için Zemzem kuyusuna kirletmiş.. Bu da öylesi...

Turhan'ın o günlerde bir karikatürü daha çıkmıştı. Beş bölüm: birincisinde ürkek bir kafa kapının kıyısından bakınır; ikincisinde kafa biraz daha uzanmıştır; üçüncüsünde adam ürke ürke dışarıya çıkar; dördüncüsünde; kapının yanında bir süre bekler; beşincisinde; yırtına yırtına basar yaygarayı.. Karikatürün başlığı mı: «İhtilâlin yazısız hikâyesi»...

İANE — Geçen ay iane ayı oldu. Milletvekillerine, yılbaşını geçirmeleri için para toplandı. Sonra, Menderes'in çiftliğini kurtarmak için İzmir'de «kuyruklar kuyruğa girdiler», bankaya para yatırdılar (tırnak içindeki deyim kendilerinindir); sonra da Doğu'da açlık var denildi, yardım kampanyaları açılmasına girişildi.

VEKİL ile ASİL — Üç arkadaş, bir milletvekilini görmek üzere Meclis Lokantası'nın kapısında durdular. İkisi çekingen çekingen çevrelerine bakınırken üçüncüsü bir eski nükteyi yeniledi: «Yahu, ne tereddüt ediyorsunuz. Yürüyün! Onlar vekil'se biz asil'iz.»

FATİHA! — Millî Birlik üyelerinden bir eski askerin babasının mezartaşına küfürler yazılmış!.. Eşref'in başına geleni bilirsiniz. Mezartaşına:

İstemem ben Fatiha, tek çalmasınlar tâşımı!

diye yazdırdığı halde mezartaşı iki kez kayıplara karışmış...

Sayın ihtilâlcinin rahmetli babasına yapılan bu hakaret aslında kendisine, 27 Mayıs ihtilâline karşı yapılmıştır. Ama, haksız mıyız şöyle dersek: «Başları ezilmiyen kuyruklar size Fatiha okuyacak değillerdi elbette!..»

BAYRAK — Bir eski bakanın tabutuna sarıldı diye sorunlaştı-. Sarılır mı, sarılmaz mı? Bayrak Kanunu, ya da tüzüğü ne diyor? v.b. Sonra baktık, Taksim Anıtı'nın önünde bir deliaknlı elindeki bayrağı sallıyor. Atatürk'ün ayakları dibinde Atatürkçüleri komünist diye lânetliyor.

Yahu bayrak sizin oyuncağınız mı? Atatürk anıtı sizin oyun yeriniz mi? Artık kutsal kavramlar kadar kutsal şeyler de çocuk oyuncağı, politikacı boncuğu oldu. Doğruysa haklı: Bir bayan öğretmen, bayrağı sarıp sarmalamış, gelmiş bir gazeteye: «Olur olmaz yerde görüyoruz artık.. Değerini yitiriyor.. Alın da, itibarını geri verebildiğiniz gün ben yine gelir sizden geri alırım..» demiş Gazete müdürü heyecanlı bir adam: «Bayan, demiş, benim şakam yoktur! Lütfen benim aklımı başımdan alma!. Kalkar bir iş yaparım; çocuklarıma yazık olur!»

ÖZET — Gericilik Yirmi Yedi Mayıs'tan önce olduğundan daha güçlü daha olanaklıdır bugün. Meclislerde daha çok adamları var, daha çok gazeteleri var, daha çok özgürlükleri var.. Gericilerin insan haysiyetine çamur bulamakta bu denli serbest kalmaları hayra işaret değildir!.. Buna «fikir hürriyeti» de diyemeyiz.. Bu saldırganlık nereye kadar gidecek?.. Atatürkçülerin, babalarının mezar taşlarının kirletileceği akla gelir miydi?. Bunun sorumluluğunu kimse yüklenmek istemezse tarih yüklemesini bilir!

Sözümüz yabana, ama bugün için!..

C. Stanislavsky'den Özetleyen : David MAGARSHACK
Türkçesi : Suat TAŞER

SAHNE AHLÂKI

Sahne ahlâkı sorunu Stanislavsky'yi ömrü boyunca uğraştırmıştır. Daha mesleğinin başlangıcında, gelecekteki Moskova Sanat Tiyatrosu'nun ana ilkelerinin kâğıt üzerine geçirildiği 1897 Haziranında, yâni Nemirovich - Danchenko ile ilk buluşmalarında tiyatro ahlâkı konusunu tartıştılar, on sekiz saat süren bu tartışma sonunda da bir takım «aforizma» ları birlikte karara bağlıyarak imzaladılar. Bu aforizmalardan biri şu idi: «Sahnede küçük rol yoktur, ancak küçük aktör vardır.» Bir başkası da şu: «Yaratıcı tiyatro sanatına karşı yapılacak her saygısızlık bir cinayettir.» Daha sonraları Stanislavsky ikide bir, tiyatronun en çok sahne ahlâkı üzerine yazılmış bir esere ihtiyacı olduğunu söyler, «ama,» derdi, «böyle bir eseri yazacak vakti bulabileceğimi sanmıyorum.»

Stanislavsky bu eseri hiçbir zaman yazmadı, yazmadı ama, kâğıtları arasında bir takım notlar bıraktı ki, biz bunlardan onun sahne ahlâkı konusunda ne düşündüğünü açıkça belirtecek bir fikir elde edebiliriz. Geniş anlamı ile, Stanislavsky, sahne ahlâkı sorununu üç açıdan ele alır: (1) Aktörün tiyatro içindeki davranışı, (2) Aktörün tiyatro dışındaki davranışı, (3) Bir tiyatronun sanat ve idare yönünden birbirleriyle ilişikleri.

Stanislavsky'ye göre, bir tiyatronun sanat tapınağı olmaktan çıkması en çok aktörler yüzündendir. Çünkü, dedikodu, entrika, iftira, kıskançlık, bencil tutkular gibi her türlü kötülüğün tiyatroya sokulmasından çoğunlukla aktörler sorumludur. Bu yüzden, Stanislavsky, sadece kendi kendini kontrolsüzlüğü, çevreye karşı saygısızlığı gösterdiği için değil, aynı zamanda özgeciliğin (egoizmin), genel umursamazlığın, kötü alışkanlıkların da belirtisi olduğu için kirli çamaşırlarını herkesin gözü önünde yıkamıya kalkmanın uygarlığa sığmıyacağı noktasında aktörleri uyarır.

Gerçekten, Stanislavsky, tiyatrodaki, özellikle zihninde taşıdığı, herşeyin bir topluluğun ortaklaşa çalışmasına dayanan tiyatrodaki (YILDIZ yönetimine her zaman açık sözlülükle karşı koymuştur), ahlâk dışı davranışlarla hareketleri, bunlara katılanların «yalnız arkadaşlarına karşı değil, hizmet ettikleri sanata karşı da cinayet işlemiş saydığından» ayıplamıya yetecek güçte söz bulamaz. Bunun içindir ki, aktörler başkalarını kendilerinden daha çok düşünmelidirler, çünkü tiyatroda bir bütünlük havası, bütün kötü duyguların yok olmasını, ufak tefek bütün kırgınlıklarla kızgınlıkların unutulmasını sağlıyacak bir hava ancak böylece gerçekleşebilir. Bu türlü koşullar altında çalışmaktan her aktör hoşnut olur, ayrıca, kendi payına düşenin en iyisini sahneye çıkarmak için de bu hazırlık, işini ciddilikle yapmıya kalktığında, aktörün yaratıcı zihnî çalışmasına kolaylık sağlamanın tek olanağıdır. Bu yüzden, Stanislavsky'ye göre, her aktör şu öğüde uymalıdır: «Kendinde sanatı sev, sanatta kendini değil.»

Aktörlerle rejisörler arasındaki üstünlük çekişmesi, başarılı bir aktör - arkadaşı kıskanma, insanları aldıkları aylığa ya da role göre değerlendirme, büyük kötülük. «Bırak, en iyi kişi kazansın» gibilerden hiçbir güzel söz de, tiyatronun havasını zehirliyen, entrikayı çoğu zaman mazeretli göstermek çabası ile kullanıldığı gerçeğini gizliyemez.

Ne yazık ki, bu türlü ahlâk dışı davranışlar, mesleklerinin doruğuna ulaşmış aktörler arasında bile pek yaygındır. Stanislavsky, «Ben,» diyor, «yalnız sahne gerisinde değil, sahne üzerinde de ünlü iki aktrisin birbirlerine balıkçı ağzı ile savurdukları küfürleri kulaklarımla duymuşumdur. Aynı kapıdan girmeyi reddeden tanınmış iki aktör bilirim. Provada, ünlü bir aktörün ünlü bir aktrise hiçbir zaman doğrudan doğruya hitabetmediğini, söyliyeceklerine hep rejisörün aracılığı ile söylediğini bana anlatmışlardı. Aktör, «Söyleyin ona» dermiş, «kafadan atıyor o.» Aktris de aynı şekilde rejisöre hitabederek, şu karşılığı verirmiş, «O mankafanın biridir.» Kötü içgüdülerini yola getirmezlerse, aktörler işte böyle uçurumlara düşerler. Bu, her aktöre bir uyarma, bir ders olsun.

Peki ama, tiyatroda disiplin nasıl sağlanır? Bu, şeksiz, şüphesiz, pek önemli bir konudur, çünkü, tidiyor.. Öte yandan, tepeden inme, zorlama resmî disipbozan hiçbir şey yoktur. Stanislavsky, önce yönetimi elinde tutan kişinin herkesçe bir yetke (otorite) olarak tanınması ile, ancak bu koşulla tiyatroda sağlıklı bir havanın gerçekleşebileceğine işaret eder. «Bir tiyatronun yönetmeni eğer tam yetkeden yoksunsa, o tiyatronun çalışması erinde gecinde çıkmaza varır.» diyor.. Öte yandan, tepeden inme, zorlama resmî disiplin de, şüphe yok ki, sayısız zararlar meydana getirir. Bu noktada Stanislavsky'nin inancı kesindir, öteki şeylerin çoğunda olduğu gibi bunda da o sadece gerçek sahne disiplininin, bir piyesin başarısı yönünden hayatî önemi olduğunu kabul eden büyük Rus piyes yazarı Alezander Ostrovsky tarafından kurulan geleneği izlemiştir. Ostrousky, aktörlere gelişi güzel buyurmayı amaçlamıyarak, «disiplinsiz sahne sanatı olmaz,» der, «çünkü, hiçbir rejisör, aktörlerden isteneni, yani ye-

---

(1) **Tommaso Salvini (1829-1916), ünlü İtalyan aktörü.**
(2) **Maria Nikolaievna Yermolova (1853-1928), Stanislavsky'ye göre, çağının en büyük trajedi aktrisi.**
(3) **Eleonora Duse (1859-1924), ünlü İtalyan aktrisi ve dünya tiyatrosunun büyük trajediyenlerinden biri. Çev.**

tenekle duyguyu, sadece buyurma yolu ile hiçbir zaman elde edemez,» diye de sözünü tamamlardı. Ostrovsky'ye göre, böyle kaba bir disiplin anlayışı, ancak figüranların kalabalık olduğu sahnelerde haklı görülebilir, çünkü onun deyişi ile, «Bir kalabalıktan, gerçeğin ancak dışa dönük belirtisi istenir.» Stanislavsky de bunu böyle düşünürdü. Bir tiyatroda iradelerini aktörlere zorla kabul ettirmek isteyen yetkeler için en iyi yolun, «Doktor, sen önce kendini iyileştir.» diyen eski öğüde uymak, sonra da kendilerinden verecekleri örnekle aktörleri inandırmaya çalışmak olduğunu belirtmiştir. Stanislavky'ye göre, tiyatroda sağlıklı bir hava hiç bir zaman kurallarla, yönergelerle (talimatla) yaratılamıyacağı gibi, «toptan» da kabule zorlanılamaz. Bu noktada ancak kişisel «olgunluk» verimli olabilir. Sabır, kendini denetleme, kesinlik, soğukkanlılık, bunlar, tiyatronun herhangi bir alanında kendini yetke saydırmak istiyen kişinin herşeyden önce sahip olması gereken niteliklerdir. Dahası da var, o kişi çevresindekilere inanmalıdır, güvenmelidir. Herkesin canla başla iyiyi elde etmiye çalıştığına yürekten inanmalıdır, insan iyi ile kötüyü birbirinden ayırmayı bir kere öğrendi mi, her zaman birinciyi seçecektir, çünkü sonunda iyi kötüden her zaman daha çok gönül rahatlığı verir. Yönetmen ya da rejisör, topluluk içindeki her aktöre ilkin bu yoldan yaklaştı da kendisinden **neyin ne için** istendiğini ona açıkladı mıydı, o zaman dilediği kadar kesin, zorlayıcı, hoşgörüsüz (müsamahasız) olabilir. Bununla beraber, ilerlemeyi hızlandıracağım diye zorlamak da yanlıştır, aslında, bir tiyatronun yönetmeni ilk yıl içinde, kendilerinden ne istendiğini bilen, bildiklerini gerçekleştirmiye de kararlı olan beş altı kişilik küçük bir grup meydana getirmeyi becerirse, tiyatronun başarısı için son derece gerekli o tepeden inme değil de içten gelme disiplini elde etme yolunda hayli ilerlemiş sayılır.

Stanislavsky, notlarının birinde şöyle der :

«Tiyatronun sorumlu mevkilerinde, dram sanatı ile uğraşmayı gerçekten içtenlikle benimsemiş bir çok kimseler vardır, ama bunlar aynı zamanda ticarî tiyatroların belirgin özelliği olan **demir disiplin** ilkesine de yürekten bağlıdırlar. Gelgelelim, kendi büro deneylerinden edindikleri disiplin fikirlerini aktörlere uygulamak istiyen bu türlü kimseler, gerçek aktörlerin eserlerine kattıkları büyük mânevî değerler üzerinde ya da aktörün çalışmasının ne derece sinir yıpratıcı bir iş olduğu hakkında şu kadarcık bir fikirden yoksun iseler, bir tiyatroyu nasıl ayakta tutabilirler? Tiyatrodaki bu **iş adamları'**ndan nasıl kurtulabiliriz? Aktörün gerçek çalışmasının ne olduğunu anlıyan, her şeyden önce duyan, ona nasıl davranılması gerektiğini bilen insanları nerede bulacağız?»

Daha önce de belirtildiği gibi, kalabalık sahnelerin yönetiminde Stanislavsky, Ostrovsky ile tam bir fikir birliği içindedir. «Kalabalık sahneler,» diyor, provalarda tamamiyle değişik bir disiplin gerektirir. Kalabalık, özel deymi ile, sıkıyönetim altına alınmalıdır. Bunda şaşılacak bir yön yok. Çünkü bir rejisör, gün olur, bir kaç yüz kişilik bir kalabalıkla uğraşmak zorunda kalabilir, bunu da askerî disiplin olmadan yapamaz. Tek bir figüran geç kalsa ya da aktörlere ayak uydurmayıp rejisörün buyruklarını dikkatle not etmese, dinliyeceği yerde konuşsa, bu yüzden bütün provayı tekrarlatmıya, ödevlerini canla başla yapan kimseleri gereksiz sıkıntıya sokmıya yol açan her türlü sinir bozucu duraklamalardan, gecikmelerden sorumlu duruma düşebilir. Ayrıca, kalabalık sahnelerin provalarının hem rejisörler, hem figüranlar için son derece yorucu olduğu da unutulmamalıdır. Böyle provaların kısa, verimli olmasını istemenin nedeni de işte budur. Bu ise, olabildiği kadar sıkı bir disiplini gerektirir. Bu yüzden, sıkıyönetim düzeninde olduğu gibi, her kabahat yüze çarpılmalı, ceza da ona göre

yokluğunda şölenli deniz çiçekleri

Herşey uzak...
Kendi boşluğunda tek var olan taş
Arınmış gecelerden de yıldız yıldız
Nerde sevgili, nerde bozulmayan bağ?
Herşey uzak...

Ya bu sen, orda şimdi ikinci aşk,
Ya habersiz,
Ya umutları yitik,
Ya korkulu;
Dönmez bir gemi gibi öteki sularda.

Herşey yalnız...
Yaşamamızda açan tek tük çiçek
Kimbilir hangi göz ve hangi sokak
Gözlerimde büyüyen bu öyküyü bilecek?
Herşey yalnız...

Bilinmez, belki aynı mevsim kımıltımızda,
Aynı güneş,
Aynı sebep,
Aynı hız;
Bölmüş ortak gecemizi bir kalın karanlıkta.

Herşey acı...
Eğilmiş, solmuşuz gökyüzünden ayrı saksıda
Boylu boyuna kuru bir düşünce ağacı
Sallanır durur başka dallarla
Herşey acı...

Yalnızlığımın boşluğunda büyür yankın,
Büyür Tanrı,
Büyür mavi,
Büyür yokluk
Yokluğunda şölenli deniz çiçekleri..

Adnan ARDAĞI

verilmelidir. Çünkü, bütün figüranların avazları çıktığı kadar bağıra çağıra, durmadan sağa sola koşup saldırdıkları bir isyan sahnesinin provasını iki üç kişi kaçıracak olsa, bütün sahne kolayca mahvolabilir. Kalabalık bir sahnenin disiplini zayıf üyelerini hemen sorguya çekip gereği gibi hareket etmeyi öğreterek yola getirmek, rejisörden çok figüranların kendilerine düşen bir ödevdir.

Şunu belirtelim ki, sahne ahlâkı, aktörler arasında sorumluluk duygusu ile iyi niyet havası yaratmaktan çok daha geniş bir alanı kapsar. Stanislavsky, mesleğinde gelişip yücelme çabası güden, bu arada bir güzellik yaratıcısı ve öğütçüsü olarak büyük görevini unutan aktör, böyle bir göreve lâyık olmadığı gibi ona zarar da verir, diyor. Günlüğünde şu satırları buluyoruz : «Sahne, boş bir tabaka kâğıttır, üzerinde yazılan şeye, görünen kişiye göre, insanlığın hem yüce, hem de aşağılık amaçlarına hizmet edebilir. Ramp ışıklarının önünde sunulanları şöyle bir düşünün! Bir yanda Salvini'nin (1), Yermolova'nın (2), Duse'nin (3) olağanüstü, o untulmaz oyunları, öte yanda açık saçık, şehvet kumkuması farslar, sanatla cambazlığın acaip bir karmaşığından meydana gelen müzikhol numaraları, trapez oyunları, hokkabazlık, soytarılık, kısaca aşağılık bir benlik gösterisi. İnsan güzelle çirkini birbirinden ayıracak çizgiyi nereye çizmeli? Oscar Wilde, bir aktör ya yüce bir dinî önderdir ya da bir soytarı, demekte haklıydı. İşte bunun için, aktörler, sanatımızda iyi ile kötüyü birbirinden ayıran sınır çizgisini ömürleri boyunca aramalıdırlar. Sahnede her parıldıyan şey altın değildir. Çoğu aktörler, oyunlarının seyirci üzerindeki etkisini doğru olarak ölçmeyi beceremediklerinden, ömürlerini farkında olmadan kötünün hizmetine verirler. Sanatımızdaki ayırım güçlüğü, ilke eksikliği tiyatroyu kendi ülkemizde de, yabancı ülkelerde de bozulmıya doğru götürmüştür. Tiyatroyu toplum hayatındaki önemini kazanmaktan alıkoyan, yüce amacından sapıtan da işte sadece budur. Ben bunu, sanatımızda bir softa olduğum için söylemiyorum. Tiyatro söz konusu olduğu ölçüde, benim de yeteri kadar geniş düşünceli olduğumu Tanrı bilir. Neş'eyi, lâtifeyi herkes kadar ben de severim.»

Tiyatro dışındaki davranışa gelince, Stanislavsky, aktörün ancak kendi içten (samimî) aile çevresi içinde «soyunması» gerektiği fikrindeydi. «Sanatımızın niteliği yüzünden,» diyor, «büyük, hayli karmaşık bir örgütün (teşekkülün) üyesi olan aktör, her gün bu örgüt adına binlerce seyircinin karşısına çıkar. Milyonlarca insan hem aktörün eseri, hem de onu çalıştıran tiyatronun faaliyeti üzerine yazılanları okur. Aktörün adı tiyatrosunun adı ile öylesine perçinlenmiştir ki, ikisini birbirinden ayırmak çoğunlukla olanaksızdır. Bundan başka, aktörün sanatça ve özel hayatı, bağlı bulunduğu tiyatro ile ayrılamaz bir şekilde halkın zihnine yerleşmiştir. Böyle olduğu içindir ki, Maly Tiyatrosu'ndan (1), Moskova Sanat Tiyatrosu'ndan (2), ya da başka bir tiyatrodan bir aktör herhangi çirkin bir hareketten suçlu olursa, o zaman ileri süreceği özürler, basında yayınlıyacağı açıklamalar ne olursa olsun, tiyatronun, tiyatrodaki sanatçılar topluluğunun temiz adına bulaştırdığı lekeyi, düşürdüğü gölgeyi hiç bir zaman silemez. İşte bu, aktörü, tiyatrosunun duvarları dışında asillikle hareket etmiye, bağlı bulunduğu sanat yuvasının adını yalnız sahne üzerinde değil, kendi özel hayatında da korumıya zorlar.»

Bir de, ahlâk düzeni arzu edilenden bambaşka olan bir dâhi problemi var ki, Stanislavsky bu probleme, böyle büyük bir adamı içlerinde bulunduran topluluğun öteki üyelerine, onun kusurlarını zararsız hale getirmek için ellerinden geleni yapmalarını öğütliyerek bir hal çaresi bulmıya çalışır. «Tiyatroda böyle tehlikeli bir mikrop belirince, dâhinin entrikaları tiyatronun genel sağlığını bozmasın diye, topluluğun bütün öteki üyeleri ona karşı aşılanmalıdırlar,» der. Böyle bir durumda, bir tiyatro topluluğunun baştan sona azizlerden meydana gelmesi gerektiği iddiasına karşılık olarak da, bir aktörden, tiyatronun dışında renksiz, silik bir ömür sürmesi, sonra da sahneye çıkıp Shakespeare'in o yüce karakterlerine can vermesi beklenemez, diyerek inancını açıklar. «Çok doğru,» der, «kendilerini servet hırsının ifritine satan, bununla beraber, seyirciyi gene de heyecana getirip büyüleyebilen pek çok aktör vardır. Ama bunlar, yetenekleri ne kadar büyük olursa olsun, yaratıcı çalışmaları sırasında hayatın bütün ufak tefek şeylerini unutup dar kafalıların, kazanç düşkünü cahillerin düzeyine inmiş dâhilerdir. Sonra şu da var, her aktör yapamaz böyle bir şeyi, cezasız kurtaramaz yakasını bundan. Dâhi, esinini «yukarıdan» alırken, sıradan aktör, hayatının her ânını aynı sonucu elde etmiye hasretmek zorundadır. Ayrıca, tamamiyle değişik soydan bir insan olan, yaptıklarını tamamiyle değişik bir yolda yapan dâhinin örneğine uymak da yanlıştır. Böyle dâhilerin çarçur edilmiş yaşantıları üzerine bir çok garip hikâyeler anlatırlar, ama insan Shchepkin (3), Yermolova, Duse, Salvini gibi aktörlerle daha bir çok benzerlerinin hayatlarını inceleyince, bunların, bizim yerli ham dâhilerimizden çoğunun taklide yeltendiklerinden bambaşka bir şekilde yaşamış olduklarını görür.»

Görüşünü tanıtlamak (ispat etmek) için de Stanislavsky, yerli ham dâhilerden biri ile başından geçen aşağıdaki deneyi anlatır :

«Delikanlılığımda ünlü bir aktörün bende uyandırdığı acı hayal kırıklığını unutamam. Hatırasına ufacık da olsa gölge düşürmek istemediğim için, adını vermiyeceğim. Onu unutulmaz bir oyunda yenileyin görmüştüm, üzerimde bıraktığı izlenim öylesine büyüktü ki, biri ile oturup uzun uzun ondan söz etmek zorunda olduğumu hissettim. Böylece, eve değil de bir arkadaşımla kalktım, bir lokantaya gittim. Tartışmamızın ortasında o büyük adam da lokantadan içeri girivermez mi? Bizdeki sevinci tasavvur edin gayri.

---

(1) 1824 de kurulmuş, Moskova tiyatrolarının en eskisi. Tiyatro tarihinde önemli bir yeri vardır.

(2) Şimdiki adı ile Gorky Tiyatrosu, 1898 da Stanislavsky ile Nemirovich-Danchenko tarafından kurulmuştur. Yalnız Rus tiyatro hayatında değil, dünya tiyatro hayatında da seçkin bir yeri vardır. Chekov'u yeniden yaratan bu tiyatrodur.

(3) Mikhail Semenovich Shchepkin (1788-1863), çağının en önde gelen aktörü. Çev.

Kendimizi tutamadık, sokulduk yanına, o geceki oyununu ne kadar çok beğendiğimizi kendisine anlattık. Bu ünlü aktör, gözümüzün önünde körkütük oluncaya kadar içtiği özel bir odada bizi birlikte yemek yemiye çağırdı. Çok geçmedi, ününün ince cilâsının çatlaklarından karakterinin iğrençliği dışarı vurdu, yüce aktör öğüngenliğin, dedikodunun, entrikanın en korkunç şeklini aldı. Bu kadarı yetmiyormuş gibi, ısmarladığı içkilerin parasını vermeyi de reddetti. Arkadaşımla ben sineye çektiğimiz bu hesapta olmıyan hesabı ödemek için uzun bir süre bütçemizde kısıntı yaparak para biriktirmek zorunda kaldık. Fakat bizim için asıl büyük ayrıcalık (imtiyaz), bu kusan, bu küfreden sahte Tanrıyı, o andaki iğrenç halinden ötürü içeri almayı ilkin reddettikleri oteline kadar götürmek oldu.»

Bununla beraber, sahne ahlâkının yalnız aktörlerle rejisörlere uygulandığını sanmak yanlıştır. Kapıcıdan şapkalık (vestiyer) memuruna, gişede oturana, program satıcısına, idare başında bulunanlara varıncaya kadar tiyatroda ödevli herkes, tiyatronun hizmetkârı olduğunu, tiyatronun başarısına kendisinin de katıldığını bilmelidir. Stanislavsky, bir tiyatronun düzgün çalışmasını şu ya da bu yolda aksatan herhangi bir kimsenin, tiyatronun düşmanı sayılması gerektiğini önemle belirtir. Eğer kapıcı, şapkalık memuru ya da bilet toplıyan seyircilere saygısızlık eder, kaba hareketleriyle onların sinirlerini bozarsa, genel olarak tiyatro sanatı dâvasına da zarar vermiş olur. Tiyatro soğuksa, pis ise, yahut temsil geç başlar da baştan savma bir oyun çıkarılırsa, piyes yazarının olduğu kadar aktörlerle rejisörlerin de temel fikirleri ile temel duyguları seyirciye ulaşamaz, bu yüzden de seyirci sıkılır, tiyatroya gelmekle vaktini boşa harcamış, tiyatro da önemli toplumsal, artistik bir kurum olarak anlamını yitirmiş sayılır.

Stanislavsky «Piyes yazarı ile aktör ramp ışıklarının bu yanında gerekli ortamı yaratırken,» diyor, «tiyatro idaresi de buna uygun düşen ortamı salonda seyirciler için, giyinme odalarında da aktörler için yaratmak zorundadır. Çünkü, temsilde seyircinin de etkin (aktif) bir rolü olduğu, piyes yazarının yahut bestecinin temel fikrini, vermek istediği izlenimleri benimsemek için, onun da aktör gibi, uygun bir ortam içinde bulunması gerektiği hatırdan çıkarılmamalıdır.»

Stanislavsky, bir tiyatronun artistik ve idarî yönleri arasındaki anlaşmazlık nedenini, «tiyatro hayatında alışılagelen bir olayı» tartışmaya devam eder, «büronun yerine konması gerektiğini belirtir.» «Sanata, tiyatroya hayat veren, büro değil, sahnedir,» der, «seyircileri salona çeken, tiyatroya saygınlık (itibar), ün sağlıyan, büro değil, sahnedir; seyirciler üzerinde izlenim yaratan, toplumda eğitim yönünden son derece önemli bir rol oynıyan, büro değil, sahnedir; para getiren, büro değil, sahnedir, v.s. Fakat,» diye devam eder Stanislavsky, bunu bir **kesenekçi**'ye (mültezime), bir tiyatro yönetmenine ya da herhangi bir büro işçisine şöyle bir söylemiye kalkın, hemen küplere binip şunu diyecek kadar işi azıtırlar: tiyatronun başarıya ulaşmasını sağlıyan sadece bizleriz, bizim yönetmenliğimizdir. Bu inanç idrâklerine çöreklenip oturmuştur bir kere. Para verilmeli mi, verilmemeli mi? Şu piyesi mi, yoksa öteki piyesi mi sahneye koymalı? Bunları kararlaştırmak onlara düşer. Ödül vermede (mükâfatlandırma), sanatçılara ücret ödemede yahut para cezası kesmede karar sahibi onlardır; şatafatlı resmî kabuller tertipliyen, lüks çalışma odalarında oturan, tiyatro bütçesinin kimi zaman yarıdan çoğunu yiyip bitiren kalabalık bir memur kadrosu ile iş gören onlardır; bir temsilin ya da bir aktörün başarısı ile tatmin edilen ya da edilmiyen, sağa sola dâvetiyeler dağıtan onlardır; tiyatroda dik burun, kalkık omuzla dolaşan, aktörlerin alçakgönüllü selâmlarını lütfen kabul eden onlardır; müthiş bir veba gibi tiyatronun başına belâ olan, sanata zulmeden sanatı mahveden onlardır. Bunlara, aktörlerin sırtından geçinen bu küstahlara, tiyatronun bu aşağılık büro başkanlarına karşı duyduğum tiksintiyi, hıncı dile getirmiye hiçbir kelimenin gücü yetmez. Oldum olası, büro, yaratılışımızın özelliğinden faydalanarak aktörlere zulmedegelmiştir. Her zaman yaratıcı düşlerine dalan, pek çok çalışan, sinirleri sürekli bir şekilde gergin, üstün derecede duygulu, dengesiz, kolayca yıkılıp çöküveren kimseler oldukları için, aktörler, tiyatronun dışında tamamiyle yardımsız kalırlar. Varını yoğunu sahneye veren aktörler, adetâ sömürülmek için yaratılmış gibidirler, bu yüzden sonunda kendi insanlık haklarını savunmıya yetecek güçten de yoksun kalırlar.»

Stanislavsky, tiyatroda aktörü olabildiği kadar rahata erdirmek, tiyatro idaresinin ödevidir, inancını ileri sürer. Tiyatronun yaratıcı işine idarenin yapabileceği en büyük yardım işte budur. Söz gelişi, düzgünlük, sessizlik, giyinme odalarında telâşsızlık, bunlar, aktörün sahne üzerindeki yaratıcı ruh halinin oluşumuna büyük etki yapar. Stanislavsky, «İşte bu alanda,» der, «bir tiyatronun idarî bölümünde çalışan kimseler, bizim yaratıcı hayatımızın en gizli, en önemli yönleri ile ilişikli, buluşuklu (temas halinde) olurlar, böylece, aktöre de elden gelen yardımın en büyüğünü yapabilirler. Gerçekten, düzenlilik aktör için her şey demektir, çünkü, kendini olanca dikkati ile işine vermesine o yardım eder, seyircinin de sahneden en verimli şekilde faydalanmasını o sağlar. Şayet sahnedeki ile salondaki hava aktörle seyirciyi rahatsız eder, engeller, sinirlendirir, kızdırırsa, o zaman aktörün yaratıcı çabası da, seyircinin bu çabayı değerlendirme işi de olanaksız hale gelir. Daha beteri, seyirci sahne gerisindeki düzensizliği bir kere hissetti mi, temsil sırasında başlar artık o da gürültü etmiye, konuşmıya, hele hele öksürmeye.. Stanislavksy, «Bir aktör için,» der, «öksüren bir seyirciden daha büyük felâket olamaz.»

Stanislavsky'ye göre, «Seyirciyi disiplinli bir şekilde hareket etmiye alıştırmak için, onu temsil başlamadan önce yerine oturmıya, temsil boyunca da gürültü etmeden, öksürmeden bütün dikkatini sahneye yöneltmiye zorlamak gerekir, bunun için de herşeyden önce, tiyatro, seyircinin saygısını kazanmış, efendice hareket etmek zorunluğunu ona hissettirmiş olmalıdır. Eğer tiyatronun topyekûn havası, sanatımızın yüce amacına denk düşmezse, işte o zaman aktör tamamiyle kendi gücünün ötesinde bir sorunla karşı karşıya kalır ki, bu da, seyirciyi kazanmak, dikkatini sahne üzerinde olup bitenlere yöneltmiye zorlamaktır.»

«Zenci, ve beyazlar arasında geçen hayat, nadiren bu denli dramatik ve sürükleyici anlatılmıştır. Manolyalardan ve yapmacıktan sıyrılmış, benim pek iyi bildiğim güney canlandırılıyor.» (Erskine CALDWELL)

John Andrew RİCE'den Alâaddin BİLGİ

Ancak Bu Kadar Adâlet Koparabilirsin

Şu beyazlar tuhaf insanlar doğrusu. Yanlarında bulunmamız vız gelir onlara. İlk defa bunu henüz anamın eteğini bırakamadığım sıralarda, Miss Mollie'lere ahçı durduğu zaman anladım. Beyaz hanımlardan çoğu ahçıların, çocuklarını yanlarında getirmelerini istemezlerse de anam tek oğlu olduğunu ileri sürerek bensiz çalışamayacağını söyledi. Miss Mollie peki dedi, annemle gelebilirdim; hem mutbakta işe de yarardım. İşte beyazların varlığımızı hesaba bile katmadıklarını o zaman farkettim. Miss Mollie'nin kocası Yargıç Tolliver, saat yarımda öğle yemeğine gelirdi. Yemeğe başlar başlamaz Miss Mollie'nin ilk sorusu o gün hangi dâvaya baktığı olurdu. O da anlatırdı. Yemek odasına sokmazdı anam beni. Hoş buna lûzum da yoktu; çünkü kapı daima aralık dururdu, konuştuklarını duyardık. Yargıç, dâvayı anlattıktan sonra Miss Mollie düşündüklerini söyler bazan da, «Ama Yargıç Tolliver» diye söze başlardı. —Bütün hanımlar nedense kızıp köpürdükleri zaman hariç, ko-

caların hep böyle meslek ve soyadlarıyla çağırırlardı— «Ama Yargıç Tolliver, bu hiç de adaletli değil!» Ardından kocası üzgün bir sesle, «Biliyorum Mollie, biliyorum adaletli omadığını. Hiç değilse tamamen olmadığını. Fakat adaleti tam elde edemezsinki. Ancak bu kadar adalet kopartabilirsin, bence buna da şükretmeli.» Hâlâ kulağımdadır, «Ancak bu kadar adalet kopartabilirsin» dediği. Sanki anamın eteğinde dolaşıyor, konuşulanları mutbaktan dinliyor gibiyim. Miss Mollie'nin burun bükerek, «Ama neden? Bir türlü anlıyamıyorum!» diye karşılık verdiğini duyar gibiyim. Hoş, o vakitler ben de anlıyamıyordum ya neyse...

İşin tuhafı anamla benim konuşulanları dinlediğimizi, bilmezlikten gelmeleriydi. Ama anam bilirdi. Birkaç defa kapıyı kendi kapamıştı. İlkinde Yargıç, karısına bir ırza geçme dâvası anlatıyordu. Kelimenin ne demek olduğunu bile bilmiyordum. Hoş adaletin de ne olduğunu bilmiyordum ya. Gene de Miss Mollie'nin sesinin ahenginden bunun çok kötü, adaletinse iyi birşey olduğunu anlıyordum. İşte anam o kelimeyi duyar duymaz bana sertçe bir baktı, kapıyı kapadı. Yüzü korkuluydu. O gece evde aynı kelimeyi bir daha duydum. Anam, bana duyurmamak için babama alçak sesle anlatıyordu, fakat «ırza geçme» sözünü gene de duydum. Babamın yüzü de korkuluydu. O zaman bu kelimenin insanları korkuttuğunu öğrendim. Yalnız, başka bir kelime daha vardı ki, insanları hiç de korkutur görünmüyordu. Herkes cinayetten sanki bir yudum sudan söz açarmış gibi konuşuyorlardı. Hele Yargıç bir cinayet davası anlatmıya görsün anam hemen kapının ardına gider dikilirdi. Tek kelime kaçırmak istemezdi. Bu kelimenin de ne olduğunu bilmiyordum. Evet o zamanlar bilmiyordum. Beni de korkutmuyordu o sıralar...

Yazın bütün gün, kışın öğleden sonraları çalışıyordum. Sabahları okula gidiyordum. Hastalığım hariç okulun tek gününü kaçırmazdım. Babam böyle istiyordu. Öyle hevesliydi ki. «Evlât, adam olmanı istiyorum.» derdi. «Kafanı kullanmaya öğrenmeni istiyorum!» Babam postacıydı. Mc Kinley başkan iken işe girmişti, mesleğiyle övünürdü. Akşamları eve bitkin dönerdi. Çok yorulduğu günleri hemen anlardım. «Kol kuvveti ucuz, oğul,» derdi. Yıkanıp yemeğini bitirene kadar da başka bir şey söylemezdi. Anam lâmbayı yakıp, koltuğuna yerleşince yorgunluk sanki onda birşeyler harekete getirirdi. Başlardı konuşmıya Mr. Washington'dan (1) bahsetmiye bayılırdı. Şimdilerde böyle konuşan yok gayri. Onun gibi inanan, ümideden yok gayri. Mr. Washington'un babam için ne demek olduğunu herkese anlatmıya boşuna uğraştım durdum.

Yiten ümidi bulmak ne mümkün! Canım, başkasına ne bakarsınız bu benim için bile sadece hatıra. Gayri ben de o günlerdeki gibi duyamıyorum. O zamanlar duymama sebep yalnız babam değildi, öğrenmek bana da pek tabii gelirdi.

Okul çok zaman almıyordu. Yılda üç dört aydı, öğretmenin öğrenciden pek de fazla bir şey bildiği yoktu. Bence bu da önemli değildi. Anam cahildi ya babamın okuma yazması vardı. Gazete ve İncil'den bana da öğretiyordu. Bazı geceler elimde kitap içim geçer gibi olurdu, babam kızar, «Galiba Tuskegee'ye gitmiye niyetin yok, bizim gibi katır kalmayı aklına koydun.» derdi.

Biraz büyüyünce Miss Mollie bana bahçıvanlık öğretmiye başladı. Bu işi iyi biliyordu. Şişirme işe hiç dayanamazdı. Herşey usulüne uygun yapılmalıydı. Dediği gibi yapmadığım zamanlar hemen farkına varırdı. Bir gün hanımellerini gübrelerken, bugün gibi hatırlarım, tırmığın sapına dayanarak, «Ben, sen akıllı bir oğlansın,» dedi «ne olmak niyetindesin?»

Önce karşılık vermedim. Kimseye ne olmak istediğimi söylemezdim. Kafamı hanımellerinin arasına iyice sokarak duymazdan geldim. İnşallah sorusunu tekrarlamaz diyordum. Ama o üsteledi. «Soruma karşılık vermedin Ben.» dedi. Anlamamış gibi davranınca, «Büyüyünce ne olmak istiyorsun?» diye takrarladı.

«Daha bilmiyorum,» dedim ve sözüme devam etmemi beklediğini görünce, «sadece buradaki okulu bitirince ne yapacağımı biliyorum.» diye ilâve ettim.

«Peki ne yapacaksın?» diye sordu. Başımı tekrar hanımellerinin arasına sokarak, «Tuskegee'ye gitmek istiyorum.» dedim.

«Ya öyle mi?» dedi. «Hiç bilmiyordum. Daha dün gece Yargıç, Booker T. den bahsediyordu. Yargıç Tolliver, Boiker T. nin iyi bir insan olduğunu söylüyor.»

«Booker T. mi?» diye sordum. «Kim bu Booker T., Miss Mollie?»

«Ah Ben» dedi. «Hem Tuskegee'ye gideceğim dersin hem de okulun kurucusu Booker T. Washington'un kim olduğunu bilmezsin.» Elindeki eldivenle tırmığın sapına vurarak mırıldandı: «Sen ne çocuksun!»

«Unutmuşum» dedim. Aslında unutmamıştım. Mr. Washington'a sadece Booker T. denildiğini hiç duymamıştım. Tabii bunu hanıma söyleyemezdim. Başımı dalların arasından çıkararak, «Babam bahsetmişti.» dedim.

«Tabii etmiştir.» dedi ve daha fazla bir şey söylemedi, zira biz konuşurken ön kapıdan bize doğru Mrs. Staples yaklaşmıştı. Her vakitki gibi bana aldırmadan konuşmıya başladılar. Mrs. Staples karnındaki hastalıktan bahsetti, ardından da sanki ben yanlarında değilmişim gibi, bahçıvanlığımın iyi olup olmadığını, kendisine beni salık verip veremeyeceğini sordu. «Henüz değil ama olacak.» dedi. Miss Mollie. «Sana yardım etmesini istiyor musun? Tabii, bilgisi bu haliyle bile senden çok fazla. Sonra bana da hergün lâzım değil.» Bana dönerek, «Mrs. Staples de çalışmak ister misin?» diye sordu.

«Tabii efendim!» dedim. Bu iki kelimeyle benim kendime ettiğimi kimse bana yapamazdı sanırım.

O gece eve dönüp de Mrs. Staples'lerde çalışacağımı babama söyleyince önce bir şey demedi. Biraz sonra, «Eh, nasıl olsa bir gün olacaktı,» diye söylendi. Bu sözlerle ne demek istediğini anlamıştım. Herkes Yargıç ve karısı gibi olmadığını, Mrs. Staples'ler gibi kimselerle de geçinmeyi öğrenmem gerektiğini söylemek istiyordu. Mrs. Staples bir deri bir kemik, huysuz biriydi. Ahçılarından bir tekini bile uzun zaman çalıştırdığı görülmemişti, hepsiyle bozuşmuştu. Annem de bir ay çalışmış ayrılmıştı.

Mr. Staples şehrin en büyük emlâk komisyoncusuydu. Epey para

---

(1) Booker T. Washington (1856 - 1915) önceleri zenci köle sonra eğitimci ve Alabama Tuskegee Zenci Öğretmen Okulunun kurucusu (Çevirenin notu.)

yapmıştı. İşe bir girişti mi satamıyacağı şey yoktu. İri yarıydı, çok da yakışıklıydı. Gel görki, eve geldi mi sanki ufalırdı, gülmesi de kaybolurdu. Daha kapıdan girerken hanım başlardı dil sopasına. Çoğu zaman, «Bu zamana kadar nerelerdeydin?» diye çıkıştığını duyardım. Adamcağız ağzını açmaya vakit kalmadan bir yığın söz sıralardı. Bir aralık ancak, «Neden böyle düşünüyorsun anlamıyorum?» diyebilirdi. Ardından hanımın, «Niçin düşünmiyecekmişim, söyle niçin?» diye bağırdığı duyulurdu. «Sen dürüst bir insan değilsin Mr. Staples, dürüst değilsin!» Bazan adam daha fazla dayanamaz koşarak evden çıkar küçük arabasına atlayarak deli gibi sürerdi.

Duyduğum, gördüğüm hiçbir şeyi başkasına anlatmazdım. Sebep babamdı. Beyazların sözünü ettim mi babam önce dinlerdi, fakat ağzımdan onlar hakkında kötü bir lâf çıkar çıkmaz, «Sus bakayım.» derdi. «Görmiye, duymıya çare yok, ama söylememiye var.» İşte bundan, çalışmıya başladığım zaman çenemi tutmayı zaten öğrenmiştim. Babam uzun uzun anlatmamıştı ama ben babama söyliyemiyeceğim bir şeyin başkalarına da söylenmemesi gerektiğini biliyordum. Bu kadar ağzım sıkı olmasa arada ne fark olurdu diye her zaman düşünmüşümdür. Tek bir defa kendimi tutamıyarak konuştuğum zaman Yargıç Tolliver, «Ben, bu bana söylediklerini kimseye, ama hiç kimseye söylememelisin,» demişti. Dediğini tutmuş, babama bile açmamıştım.

Mrs. Staples'in bahçesi bir âlemdi. Her yanı yabani ot bürümüştü. Anama anlattım oda, «Öyledir, neden olduğunu bir ben bilirim..» diye başladı, babam. «Bırakın şimdi bu lâfları.» dedi. O da sustu. Anam Staples'lerde çalıştığı günleri unutamamıştı. Ne zaman hanımın adı geçse suratı asılırdı. Sebebini biliyordum. Mrs. Staples, anama çalışırken beni yanına alabileceğini söylêmişti. Ama daha eve girer girmez beni bir sandalyeye oturtur iş bitene kadar kımıldatmazmış. Böyle olduğu halde ayın sonunda beni getirmemesini söylemiş. «Etrafta çocuk görmekten hoşlanmıyorum.» demiş. anam da işi bırakmış. O zamanlar hiçbir şeyin farkına varamıyacak kadar küçüktüm. Çalışmıya başladığım sırada bir gün ağır bir eşyanın yerini değiştirmek için beni içeri alınca ilk gözüme çarpan evin eşya ile ağzına kadar dolu olduğu halde bomboş gözükmesi oldu. Bu, sahipleri öldüğü için uzun zaman kapalı kalmış bir evi açarken duyulan bir hisse benziyordu.

Gene de Mrs. Staples'le iyi geçindik, üç dört yıl kadar yanlarında çalıştım. İşimi yaptım, ağzımı sıkı tuttum ve Mr. Staples eve gelip te hanım gürültüye başladı mı ortadan yok oldum. Mümkün olduğu kadar uzağa kaçardım. Bahçenin ta alt başında yapılacak bir şeyler bulurdum. Bazan bağırışlarını gene de duyardım. Sonra, bir gün hiç unutmam gene ahçı kaçmıştı, mutbakta bulaşıkları yıkıyordum. Bey eve gelmiş, hanım her vakitki gibi ağzını açmış gözünü yummuştu. Yalnız bu sefer iş biraz değişti. Bey tek kelime bile söylemiyordu. Hatta hanım bağırmaya başlayıp kötü kötü şeyler söyleyince bile ağzını açmadı. Mutbak kapısı aralıktı. Sıcaktan kızana gelmiş at sineği gibi saldı:yordu. Mr. Staples boyuna çekmecede bir kâğıt arıyor yüzüne bile bakmıyordu. Aradığı kâğıdı buldu, tek kelime söylemeden çıktı gitti. Bir hafta sonra bunun nedenini anladım.

İyi çalışırsan, işler birbirini kovalar. Hele bahçıvanlıkta iyi iş hemen kendini gösterir. Övünmiye hiç lüzum yok. Hele benim için, zira Stapples'lerin bahçesini benden önce bilenler gözlerine inanamıyorlardı. Miss Mollie bile bahçeyi ilk görüşünde, «Ben, seninle övünüyorum» demişti. Halâ onlarda da çalışıyordum. Haftanın iki günü onlarda, iki günü de Stapleslerde. Bu sonuncuda gönlüm ne dilerse onu yapıyordum, çünkü hanımın bahçeye aldırdığı yoktu. Fakat Mr. Staples'in gözünden kaçmıyordu. Arada sırada durur, benimle konuşur, beni överdi. «Seni Allah gönderdi Ben.» derdi. İkimizde gülerdik. Çünkü ben olmasam hanımın Mr. Staples'e çatmak için bir konu daha kazanacağını bilirdik.

Bir başka iş daha bulundu bana. O sıralarda bu işi Mr. Staples'in bulduğunu bilmiyordum. Bütün bildiğim eski Abercrombie köşküne yeni bir kiracının taşındığı, bahçesine bakmam için bana haber gönderdiğiydi. Staplesler o ünlü kavgalarından bir hafta kadar sonra bakkal çıraklığı yapan bitişik komşumuz Sam Fox, «Miss Mary Lou, Abercrombie köşküne gelmeni istiyor.» dedi. «Kim bu Miss Mary Lou da? Bu isimde kimseyi tanımıyoruz.» dedimse de cevap vermedi, sadece gülerek «gitte gör.» dedi.

Abercrombie köşkü şehrin dışındaydı. Yoldan yüz metre kadar içerde, etrafında başka ev yoktu. Önü ardı ağaçlarla çevriliydi. Ben bildim bileli ev boştu, ertesi günü gittiğim zaman öyle geldi ki sanki yapıldı yapılalı kimse yaşamamıştı burada. Her taraf yabani otlarla kaplıydı. Miss Mary Lou gelirken beni görmüş olmalı ki, arka merdivenlere gelir gelmez mutbak kapısını açtı, «Sen Ben'sin değil mi? Gel bakalım, şehrin en iyi bahçıvanı olduğunu söylüyorlar, bana da zaten böylesi lâzım.» dedi.

Ömrümde Miss Mary Lou gibi kadın görmemiştim. Otuz yaşlarında kadardı, kızıl saçlı, şeftali yanaklıydı. Fakat onu başka kadınlardan ayıran özellik bunlar değildi. Bütün ayrılığı üzerimizdeki etkisiydi. İnsanı ürpertiyordu. O sıralarda kadınlar, kızlar hakkında pek çok şey bilmezdim, sonraları öğrendim. Gene de hiç biri onun gibi değildi. Sizi tahrik edebilirler, delice şeyler yaptırabilirler. Fakat bunun o hisle hiç ilgisi yok. Miss Mary Lou sizi canlandırır, kişiliğinizi duyurur size. Sadece erkek olduğunuzu değil, kadınların çoğu becerir bunu. Onunki bambaşka birşey. Kadınlığıyla bir ilişiği var mı bilmem, varsa bile pek az. Dedimya ürpertir insanı. Başka ne desem boş. Sanki, Yargıç Tolliver'in Miss Mollie'nin anamın, babamın en iyi tarafları onda birleşmiş gibi. Bütün o olanlar olmasaydı bile Miss Mary Lou'yu gene de unutamazdım.

Daha konuşmaya başlar başlamaz bu taraflardan olmadığını anladım. Bizler gibi uyuntu konuşmuyordu. Kelimeleri kısa kısa kesiyor fakat yalnız konuşmakla kalmıyor; gülüşü, bakışı söylediği şeylerle birleşiyor. «Bana ne kadar vaktini ayırabilirsin, Ben?» diye sordu. Haftada yalnız iki günümün boş olduğunu söyleyince, güzel ama keşke her gün gelebilseydin.» dedi ve, «sana ne yapman gerektiğini söylemeyeceğim. Tek istediğim: bahçeyi çeviren yeşil çitleri çok kısa budama.»

Ertesi sabah ilk iş olarak öndeki sarmaşıkları düzelttim, saat onbire

doğru evin ardındaki kuyuya su içmeye gitmiştim. Kovayı çekerken meşelerin arasından birisinin geldiğini duydum. Bir de baktım ki ne göreyim, gelen Mr. Staples değil mi? Ta yanımdan geçtiği halde beni görmedi. Gözlerini arka verandaya dikmişti. Daha ayağını merdivenin ilk basamağına basarken kapı açıldı, hanım dışarı çıktı. Hayatımda çok karı koca gördüm ama böylesini görmemiştim. Miss Mary Lou kollarını açtı, o da sanki yuvasına giriyormuş gibi içine atıldı. Kımıldamadan, tek kelime konuşmadan sadece birbirlerini kucaklıyarak öylece uzun zaman kaldılar. Sonra içeriye girip kapıyı kapattılar. Mrs. Staples'in kocasını neden hâlâ deli edemediğini işte o anda anladım...

Küçük arabasıyla arkadaki ham yoldan gelmiş atları meşelerin arasına bağlamıştı. Hep aynı yoldan geliyordu. Hiç değilse günde bir defa. Bazen bir kaç dakika, bazen de uzun uzun kalıyordu. Her seferinde sanki bulutların üzerinde yürüyormuş gibi çıkıyordu evden. İki gün Miss Mary Lou'da iki gün de kendi evinde olmak üzere haftanın dört günü görüyordum onu. Büsbütün farklı iki insan gibiydi. Evindeyken karısıyla arasına bir parmaklık koymuş sanırdınız. Bazan hanım öfkeli öfkeli bakardı. «Ne oluyor Bob Staples, ne oluyor? Gene ne işler çeviriyorsun?» derdi. O ağzını açıp ta karşılık vermezdi. Sonra bir gün mutbakdayken, «Şimdi artık ne olduğunu biliyorum.» dediğini duydum. Ardından pis pis güldü. Bey gene sesini çıkarmadı.

Bu sıralarda Miss Mary Lou'da çalışalı bir ay kadar olmuştu. Bir kaç gün sonra defneleri budarken Mrs. Staples yanıma geldi ve, «Ben, sen Abercombie köşkünde çalışıyorsun, değil mi?» diye sordu. O anda içime bir korku düştü. Beyazların karışık işlerine burnumu sokmaya hiç te niyetim yoktu. Böyle de olsa cevap vermem gerekiyordu. «Evet efendim, orada da çalışıyorum.» dedim.

«Ne biçim bir kadın?»

Anlamazlıktan gelerek, «Kim efendim?» diye sordum.

«Kim olduğunu pekalâ biliyorsun,» dedi, «çabuk cevap ver bakayım!» sesinden mutlaka cevap vermem gerektiğini anlıyordum.

«İyi bir hanıma benziyor, Mrs. Staples.» dedim.

«İyi mi?» dedi. «İyi ha? Demek öyle bir kadın için kullandığın kelime bu ha?» Hiç yüzüne bakmadım. Defneleri budamıya devam ediyordum ama göz ucuyla da hanımı görebiliyordum. Halini hiç beğenmedim, içime bir korkudur düştü. Birini öldürmiye hazır gibiydi, sırtımdan aşağı soğuk soğuk bir terin boşandığını duydum. Birden bakışları değişti. Yüzü bir acayip yayıldı, ağlamıya başladı. Kadınların çoğu gibi yumuşak, kendiliğinden bir ağıt değildi bu, kaybolmuş bir ruh gibi yüksek, iniltili ve feryatlı bir ağıttı. Bilmem ne kadar zaman böyle ellerini burarak, kuru ve ihtiyar yüzünden yaşlar yuvarlanarak ağladı. Sonra birden başladığı gibi kesti. Mendilini çıkartarak uzun uzun yüzünü gözünü sildi, yüzü taş gibiydi. «Pekalâ,» dedi, «pekalâ ben yapacağımı bilirim. İşitiyor musun? Ben yapacağımı bilirim-» Bana bakmaksızın eve doğru yürüdü. Giderken bir yandan da, «Ben yapacağımı bilirim, ben yapacağımı bilirim...» diye söyleniyordu.

Saat altıya doğru, arka kapıya gittim, birkaç defa çaldım, kapı açı-

lınca, «Mrs. Staples, efendim ben işten çıkıyorum. Artık çalışmayacağım, lütfen izin verin efendim.» dedim.

Gözlerini yüzüme dikerek durdu. Sonra bana o günedek duymadığım bir sesle, «Hayır Ben. Nolur ayrılma Ben, nolur...» dedi. Ne diyeceğimi bilemiyordum, dilim tutulmuştu. Şapkamı burarak ve gözlerimle Mrs. Staplesden başka bakacak bir yer arıyarak öylece donakaldım. «Söz ver bana Ben, çıkmıyacağına, geri geleceğine söz ver.» Sesi korkmuş küçük bir kız çocuğu gibiydi.

«Peki Mrs. Staples, efendim.» Dedim. O anda oradan ayrılmak için herşeyi söyleyebilirdim. Merdivenleri inerken bacaklarımın koşmıya can attıklarını hissettim.

İşe devam ettiğimden -keşke etmez olaydım- herhalde, bana karşı artık daima iyi davranıyordu. Yalnız çoğu zaman gene eskisi gibi benim varlığımdan habersiz gibiydi. Bu hal, oturma odasının büyük penceresinden bakıp da sanki beni hayatında ilk defa görüyormuş gibi davrandığı güne kadar sürdü. Keşke hiç gözüne ilişmeseydim, kimbilir belki de işler bambaşka olurdu.

Ta içimden gelen bir ses bırak şu işi, diyordu. Bırakamadım. Bunun bir sebebi o gün arka veranda da bana küçücük bir kız gibi bakmasıydı. Daha önemli bir başka neden de paraydı. Daima iyi para veriyordu, üstelik ahçısı olmadığı zamanlar -zaten çoğu zaman ahçısız kalıyordu- ayrıca ücret alıyordum. Güzün Tuskegee'ye gidebilmek için elime geçen her kuruşu saklıyordum. Okulda epey şey öğrenmiştim. Belki fazla bir şey değildi ama hem okulda, hem de evde babamla, bütün gücümle çalışıyordum. Yani Tuskegee'ye gitmek için bundan daha fazla hazır olamazdım. Bütün gün yorulduğum bazı geceler göz kapaklarım kurşun gibi ağırlaşır gene de nasıl olur bilmem okurdum. Mutlaka gitmek istiyordum. Babam da öyle. Sanırdınız gidecek ben değil oydu. Geceleri lâmbanın altına oturduk mu, başka söz etmez olmuştu. Bir akşam keyiften ağzı kulaklarına vararak, «Seni kabul edecekler evlât.» dedi.

Uykusuzluktan bitkin bir halde ne dediğini hiç anlamadan, «Kim baba?» diye sordum.

Masaya uzanarak bir kâğıt aldı, elime tutuşturarak, «Mr. Washington'a yazmıştım, bugün karşılık geldi.» dedi. «Seni okula alacağını söylüyor.» Ve onda hayatımda hiç görmediğim ve belki de hiç göremeyeceğim bir şey oldu. Babama baktığım zaman iki damla iri göz yaşı yanaklarından aşağıya süzülüyordu. Hıçkırmıya başladım.

İki üç gün sonra Yargıç Tolliver bahçeye, çalıştığım yere gelerek, «Ben, Baban Tuskegee'ye gideceğini söyledi.» dedi.

«Evet efendim, babama mektup geldi.» dedim.

«Bana anlattı,» dedi. «çok sevindim Ben, hem senin için, hem onun için, iyi bir insan baban, umarım sen de onun gibi olursun.»

Tek kelime söyliyemedim. Ağlayıvereceğimden korkuyordum. Hafifçe gülerek, «Gideceğin zaman bana haber ver. Elimden geldiği kadar yardım ederim.» dedi.

Yargıç Tolliver bunları söyledikten, babam lâmbanın ışığında oturup ağladıktan sonra kendimi büsbütün kitaplara verdim. Yaz ortasıydı. Bütün gün güneşin altında yorulduktan sonra geceleri çalışmak pek zor geliyordu. Lâmba odayı büsbütün ısıtıyor, tahta kuruları bir yandan sivrisinekler öte yandan beni deliye çeviriyorlardı. Gene de çalışıyor, Mr. Washington okula alınacağımı yazdığı halde okumanın peşini bırakmıyordum.

En zoruma gideni düzgün İngilizce okumak, yazmaktı. Gündüzleri Yargıç Tolliver'i dinler, akşamleyin eve dönünce ayrı ayrı taklide çalışarak söylediklerini babama anlatırdım. Bu konuda Miss Mary Lou'dan da çok yararlandım. Bir oyun icadetmiştim. Eve varır varmaz söylediklerini dikkatle dinler, bütün gün bunları aynı onun gibi tekrar etmiye çalışırdım, gecede defterime yazar babama gösterirdim. Böylece bir beyaz kadar iyi konuşmayı, yazmayı öğrenmiştim. Ne fayda! O vakitlerdi bu, gayri geçti...

Miss. Mary Lou'da Pazartesi, Perşembe, Mrs. Staples'de Salı, Cuma Yargıçlarda Çarşamba ve Cumartesi günleri çalışıyordum. Mr. Staples işi olup eve gelemediği günler karısı mümkün olduğu kadar evde bulunmamı isterdi. Yalnız kalmak istemiyordu herhalde. İşte mektubu böyle bir günde elime tutuşturdu.

Cumartesi günü Mrs. Staples'de çalışıyordum. Bey bir gün önce Atlanta'ya gitmişti, gelecek haftanın ortasında dönecekti. Cumartesi akşamı hanım haftalığımı verirken Pazartesi günü Abercrombie köşkünde çalışıp çalışmıyacağımı sordu. Çalışacağımı söylemem üzerine, sabahleyin geçerken uğramamı tenbihledi.

Pazartesi sabahı uğramamı istemesi üzerinde hiç durmadam. Herhalde ya çöp döktürecektir, ya da buna benzer bir şey diyordum. O sabah arka kapıya gittiğimde elinde bir mektupla bekliyordu. «Al şunu, Ben,» dedi ve tam alırken de, «Abercrombie'ye götür.» dedi. Sanki elim havada donakalmıştı. Sertçe, «Al şunu!» dedi ve elim uzanmıya devam etti, bir yandan da yalvarırcasına yüzüne bakıyordum. Onun bana baktığı yoktu, hemen döndü eve girdi.

Korkmuştum. Mektup sanki elimi yakıyordu. Bu belâya girmek demekti. Pekalâ biliyordum. Mektuba baktım. Üzerinde Mrs. Mac Donald yazılıydı. Miss Mary Lou'nun tam ismini ilk defa görüyordum. Zarfı iyice cebime soktuktan sonra koşarak Miss Mary Lou'nun evine gittim. Eve varınca yavaş yavaş arka merdivenleri çıktım, zarfı kapının altından sürdüm. Kendimi bir tuhaf hissediyordum, bir kazadan sağ salim kurtulmuş gibiydim. Kuyunun sağındaki çardaktan tırmığı alırken kapı açıldı Miss Mary Lou göründü. Üzeri kırmızı kurdeleli beyaz, keten elbisesi içinde onu bu kadar taze ve güzel hiç görmemiştim. Hele yüzü; yağmurdan sonra çiçek bahçesini andırıyordu. Sanırım beni gördü, aynı anda da ayağının dibindeki mektubu. Eğildi, zarfı aldı ve açtı. Öylece kımıldamadan duruyor, göz ucuyla seyrediyordum. Mektubu okudu, önce bir merak dolaştı yüzünde, ardından o demin ki neşeli ifade uçup gitti. Mektup elinde donakalmıştı. Elleri öylesine titriyordu ki, mektup adeta hışırdıyordu. Gözleri bana dikiliydi ama beni gördüğü yoktu. Hiçbir şey görmüyordu, bakar kör gibiydi. Böylece saatlerce kaldı gibi geldi bana. Sonra o eski ışık gene geldi oturdu gözbebeklerine. Gülümsüyordu acı acı. Mektubu ince ince yırttı ve kuş uçurur gibi yukarı fırlattı. Geri dönüp eve girdi, kapıyı kapadı, bir daha da görünmedi.

Ertesi gün bütün sabah Staples'lerin mutbağındaydım. Yemek hariç bir ahçının -eğer ahçıları olsaydı!- yapabileceği bütün işleri yaptım. Bulaşık yıkadım fayansları ovdum, tavaları parlattım. Yemek pişirmeyi bilmezdim, öğrenmiye de niyetim yoktu. İşlerim bitince Mrs. Staples'e bahçeye çıkacağımı söyledim, «Peki,» dedi. Öğleden sonra bahçede çalışabilirdim. Konuşurken, için için gülüyor gibiydi. Umumiyetle Mr. Staples'in seyahatte olduğu zamanlardaki halinden çok farklıydı. Her zaman bey yokken sanki ben kocasıymışım gibi söylenir durur, hırsını benden alırdı. Bu gün hiç de öyle değildi. «Ben, lütfen bunu getir, Ben, lütfen şunu götür.» diyip duruyordu. Üstelik her şeye teşekkür ediyordu. Ne olduğunu anlıyamıyordum.

Mor salkım asmaların en adisidir. Misafir odasının ardındaki uğraştırır dururdu beni. Sanki gecede bir mil uzardı mubarek. Ertesi sabah bir de bakardım sürgünleri ta pencereden içeri girmiş. Nerede olursa olsun mor salkım zıddıma giderdi, fakat o günden sonra elimi bir daha mor salkıma sürmedim. Yeni bir işe girdim mi en önce eğer mor salkımları varsa hemen sökülmesi, olmazsa başkasının bakması gerektiğini söylerim. Ben bakamam. Açıklamam da sebebini. Sadece bakamam der çıkarım işin içinden.

O günedek, baş belâsı olduğunu düşünmem bir yana, mor salkımdan o kadar nefret etmezdim. Saat üç sıralarında dehşetli sıcak çökmüştü. Misafir odasının penceresine sarkan mor salkım sürgünlerini buduyordum. Mrs. Staples odadaydı. Oturuyor, kalkıyor yerinde duramıyordu. Bir defasında Mr. Staples'in köşedeki masasına giderek sol gözü çekti, içine baktı, gülümsedi ve sanki uyuyan bir çocuğun üzerine kapı kapatır gibi yavaşça sürdü. Bu sırada ben pencerenin dışında, tamamen meydanda asmayla uğraşıyordum.

Pek aldırdığım yoktu. Hanımı böyle içi içine sığmaz görmek yeni bir şey değildi. Ön kapının zili duyulduğu zaman varlığını unutmuştum. bile. Zil sesi geldiğinde Mrs. Staples odanın ortasındaydı. Bir an kaskatı dikildi kaldı, sonra hole geçti. Köke yakın bir sürgünü kesmek için eğilmiştim kalkınca Miss Mary Lou'nun arkası bana dönük olarak durduğu-

(30. Sayfada)

akşam delisi

bütün oyunlar bitti - bir sen kaldın yalnızlığımda
bir başka dünyadayım artık - beni çocuklar bile anlıyor
yıktım boğaları bir bir - bana gül atma yıkıldım
ne yapsam nasıl etsem nasıl boğsam öz çocuğumu
git - ona git - çek gözlerini - ben yorgunum yokluğuna
bilsen ne güzel yokluğuna
parmaklarımda o hiç kurtulamadığım acı uğultu
yokladım kapıları tek tek - dönüp ülkene düştüm
bilsen ne güzel düştüm
tatlı bir kıpırtının ötesindesin
çocuksu korkularını giyiniyorsun
yaralı bir temmuz ikindisinin
hırçın sularıma eğilmiş

ben akşam delisiyim - çokyönlü duraklarda hızlıca sular
bütün müzikler susar - renkler ölür - bir sen kalırsın yalnızlığımda
çevreler göçer - yüzler eskir - bir sen kalırsın yalnızlığımda
mahpusların ilk gün şaşkınlığı bu benim senden yıkılmışlığım
bilsen ne güzel yıkılmışlığım
git - ona git - çek gözlerini - ben yorgunum okluğuna
bu benim en güzel yenilmişliğim
bilsen ne güzel yenilmişliğim
sana sesler getirsem tanımadığım
ürpertiler getirsem yaşanılmamış
sana seni getirsem yitiklerinden
ikimiz elele bir yola düşsek
herhalde büyük işler yapabilirdik

ay serilir - bir eski tablo değer gözlerime - ölürüm
kötü noktada düştüm - ben senin yasak ülkene düştüm
bilsen ne güzel düştüm
sen belki o değilsin sen çok saraylardasın şimdi
o güzel çizgilerinde hoyrat parmakları aptallıkların
hep yumruk oluyorum - kahroluyorum - o sömürge gözlerin
bir kavgadan bir kavgaya o sömürge gözlerin
git - ona git - çek gözlerini - ben yorgunum yokluğuna
bilsen ne güzel yokluğuna

beni böyle darmadağın düşünüyorsan
gözler ne dolaşıp dolaşıp düşüyorsam
yeniksem yılkımışsam çıldırıyorsam
çok yalnızım seni alıp götürüyorlar
seni benden parça parça götürüyorlar
suyumu aramaktayım mayın tarlalarında

Hasan **HÜSEYİN**

Benâl DEMİREL

Nurdan'ın Açık Saçık Elbisesi

Nurdan'ın açık bir elbisesi vardı. Ucuz, çizgili kumaştan bir elbise. Şimdi herkes açık elbise giyiyor. Nem Nurdan'ın elbisesinin yakası hiç de çok açık değildi. İğildi mi memeleri görünmüyordu bile. Elbisenin tüm özelliği kolsuz oluşuydu. Çünkü Nurdan'ın öteki elbiseleri hep kolluydu. Nurdan şişmandı. Hele bir kolları vardı, tombul tombul, taş gibi, bembeyaz.

Bir gün Nurdan çarşıya çıkacaktı. Kolsuz elbisesini giydi. Oysa o kolsuz elbise giyip kalabalık sokaklardan geçmeğe hiç alışık değildi. O sırada ablası balkonda iş işliyordu. «Abla,» dedi, Nurdan. «Bak bu elbiseyi giyeyim mi giymiyeyim mi?» Ablası şaşırdı. «Neden giymiyecek mişsin!» dedi. «Çok açık değil ki.» «Ama hiç kolları yok.» Ablası işini bıraktı, tüm dikatiyle baktı. «Gerçi,» dedi, «kolların biraz şişman oysa... ne olacak canım, giy gitsin. Sokağa çıkarken giymiyeceksin de nerede giyeceksin?

Öyle ya, elbiseyi sokağa çıkarken giymiyecekti de nerede giyecekti? Nurdan önce banyodaki dört köşe aynaya gitti. Aynanın üstündeki ışığı yaktı. Saçlarını taradı. Rujunu sürdü. Sonra da kalemle dudaklarının kenarını koyulttu. Bu sene böyle modaydı. Dairede, herkes dudaklarının kenarını koyu boyuyordu. Bundan başka arkadaşları da geçenlerde, «Sana yuvarlak dudak daha iyi gider.» demişlerdi. Bir adım geriye gitti. Baktı Sanki birden güzelleşmiş, başkalaşmıştı. Oysa, yine de ışık üstten vurunca insanın yüzü bir garip oluyordu. Gölgesiz, sapsarı otsuz beyaz taşlar gibi... Gerçekten gölgeli yüz kadını daha alımlı gösterirdi. Bunu bir çok dergilerde okumuştu. Işığı söndürdü. Aynaya yine batkı. Şimdi nasıl sokağa çıkacaktı? Çıplak kollarını yadırgıyordu. Lâciverte kırmızı iyi yaraşırdı. Acaba kırmızı ceketini alsa mıydı? Üstelik o kalabalık yoldan bu denli nasıl geçecekti!

«Nurdan çabuk ol. Şu aynaların karşısından bir türlü ayrılmak bilmiyorsun.»

«Canım kollarıma bakıyorum.»

Annesi kızdı.

«Nesi var kollarının? Herkesin kolları ince değil ya. Bir saattir bekliyorum. Elimi yıkayacağım. Çık artık. Git yatak odasındaki aynaya bak.»

Nurdan, yatak odasındaki kocaman boy aynasına gitti. Önce önden baktı. Gerçi belki kolları yoktu yoktu ya yakası hiç te öyle açık sayılmazdı. Kapalıydı bile. Boynunun bitiminden üç parmak aşağıdaydı. Salt bir parça kalçaları çıkıyordu. İyisi mi yandaki pensleri dikiverirdi. Yan döndü. Bir zamanlar böyle durdu mu karnı öylesine belli oluyordu ki. Neyse ki iki ay var biraz zayıflamıştı. Karnını da içine çekti mi, pek öyle kötü durmuyordu. Oysa bacak-

ları... Bacakları öylesine inceydi. Kolları o denli etli olacağına bacakları kalın olsaydı ya...

Amaaan sende, yakası kapalıydı işte. Kolları da açık oluversindi. Ne çıkardı bundan.

«Nurdaaan, biliyor musun saat kaç?»

«Kaç?»

«Üç buçuk. Tam bir saattir aynaların karşısındasın.»

Daha ayakkabılarını giyecekti. Çantasına mendil koyacaktı. Yeni aldığı kokudan sürecekti. Saçının tepesini bir kez daha tarayacaktı. Bu odadaki ayna da iyiydi, iyiydi ya insanın saçlarını bir hoş yapıyordu. En iyisi ışığın soldan gelmesiydi. Nurdan odasına gitti. Perdeyi açtı. İnce, uzun aynaya baktı. Işık kollarının üstünde gölge gölgeydi. Acaba kırmızı ceketini alsa mıydı? Yine vazgeçti. Boynuna bir damla koku sürdü. Yanındaki masada çalışan daktilo kız, memelerinin ortasına da eşans sürüyordu.

«Nurdaaan, haydi çabuk ol.»

«Gidiyorum canım. Bir dakika...»

Hele o kızın bir elbisesi vardı. Yakası memelerinin yarısına dek açıktı. Bir gün müdür yardımcısı yazı getirmişti. Adam tam kapıdan çıkarken kız silgisini bile bile yere düşürmüştü. Sonra da müdür yardımcısı memelerini görsün diye yerlere dek igilmişti. Gerçekten de eğilince memelerinin ucu bile görünmüştü. Müdür yardımcısı da iki kere üç kere dönüp dönüp bakmıştı. Kapıdan çıkarken de dudaklarını yalamıştı. Üstelik elbise kolsuzdu da. Gerçi onun bütün elbiseleri kolsuzdu. Öteki kısımların şefleri odaya girince mutlaka bir yolunu bulur kollarını kaldırırdı. Kolları, kılları görünürdü. Hem daktilo kızın da kolları tombuldu. -Ne olacak canım şimdi herkes kolsuz giyiyordu. Bu sıcakta da yün ceket taşınır mıydı?- Nurdan çantasına mendil koydu. Papuçlarını giydi, çıktı.

Bir Temmuz ortasıydı. Gök bulutsuzdu. Cılız otlar bile kımıldamıyordu. Hava çok sıcaktı. Büyük çarşıya varana dek Nurdan'ın omuz başları kıpkırmızı oldu. Gerçi pek öyle güzel değildi ya, sokağa çıktı mı bakan çok olurdu. Oysa bugün bir başkalık vardı gibiydi. Erkeklerin gözleri çıplak kollarına batı batıveriyormuş gibi geliyordu. Büyük çarşının kapısında birisi lâf attı. Birden ayakları dolaşıverdi. Sanki çok uzun bir süre yürümemişti, yürümesini hiç öğrenmemişti... Niye bakıyorlardı öyle? Bugün hava çok sıcaktı. Herkes açık elbile giymişti. Karşı kaldırımdan giden kadın ondan şişmandı. Oysa öylesine umursamaz yürüyordu ki. Vitrinlere, ağaçlara, kaldırımlara baka baka, yavaş yavaş... Dantelcinin önünden geçerken döndü kadına baktı. Kadının parlak çizgili elbisesi kalabalığın ortasında geniş, mutlu çizgilerle yanıyordu. O kez ayağı bir şeye takıldı. Düşecek gibi oldu. Birden kolunda sımsıkı bir sıcaklık duydu. Döndü. Arkadan gelen adam düşmesin diye kolundan tutmuştu. Yüzünde koca koca ateşler yakmışlardı sanki. Kolunu bütün gücüyle çekti.

«Düşecektiniz-» dedi adam.

Nurdan boğulur gibi haykırdı.

«Teşekkür ederim.»

Adam şaşırmış gözlerle baktı.

«Bir şey değil.» dedi. Sonra yürüdü.

Boynu, yüzü, adamın tuttuğu yer yanıyor, yanıyordu. Çarşıyı koşa koşa geçti. Dantelle, düğmeleri başka gün alırdı. Kollarına batan çift çift yuvarlakları görmemek için kimseye bakmıyordu bile. Başı dimdik, gözleri belirsiz, boş bir noktada... Manava kadar düşmeden bir gidebilseydi. Yanından yeşiller, kırmızılar, maviler, kahverengiler, siyahlar, beyaz'ar geçip duruyordu. Sokaklarda ne de çok insan vardı. Besbelli kimsenin evde işi yoktu. Belki bugün bayram veya önemli bir gündü. Belki de bir yerde ucuz satış vardı. Oysa bayram iki ay önceydi. Düşündü. Gerçekten de bu ay hiç öyle bayram filân yoktu. Önemli bir gün de olsaydı mutlaka birinden duyardı. Ucuz satış oldu muydu da komşu kadın gelip söylerdi. Bundan başka tüm satıcılar da dükkânların önüne çıkmışlardı. Havlucunun yanından geçerken tüm dikkatiyle yan gözle kapının yanındaki aynaya baktı. Birden aynaya sokaktaki mavilerin, kırmızıların, beyazların gözleri doldu. Nereden de giymişti şu elbiseyi.

Eve gider gitmez atacaktı. Didik didik kesecekti. Sonra da bahçeye çıkıp yakacaktı. Yanık kumaş kokusuna da bayılırdı. Bundan böyle kurtulacaktı bu elbiseden.

Nurdan manava girdi.

«Bir buçuk kilo ıspanak.» dedi.

Acaba eve arabayla mı gitseydi? Çırak ta niye öyle durmuş bakıyordu? Bir buçuk kilo ıspanak demişti ya işte. Yoksa işitmemiş miydi? Son gelişinde kulakları pekâlâ işitiyordu. Niye hâlâ duruyordu? Niye ıspanakları tartmıyordu? Besbelli kollarına bakıyordu. Sanki hiç çıplak kollu kadın görmemiş miydi? Mahallesindeki kızlar hiç kolsuz elbise giymemiş miydi? Kardeşini, karısını yatıp kalktığı orospuyu da mı görmemişti? İçinden kolunun tüm gücüyle çırağın yılışık suratına vurmak geçti. Başını kızgınlıkla kaldırdı. Çırak durmuş gülüyordu.

«Abla yazın ıspanak olmaz ki.»

....

«Fasulye, bir buçuk kilo fasulye.»

Nurdan fasulyeyi aldı. Mavilere, yeşillere karıştı. Tüm suç ablasındaydı. Elbiseyi onun zoruyla bu biçim yapmıştı. Şu elbise yok muydu. Şu üstündeki açık saçık elbise. Eve gider gitmez, öyle bir kesecekti, öyle bir kesecekti ki...

Ara yola saptı. Sokakta kimsecikler yoktu. Koca koca güneşlerden kurtulmuş gibiydi. Yavaşladı. Karşıdan yakışıklı bir adam geliyordu. Daktilo kızın dün getirdiği modeldeki adama benziyordu. Adam geçerken Nurdan'ın dudaklarına, gözlerine, boynuna, kollarına baktı. Adamın dudakları, gözleri, saçları modeldekinin aynıydı. Modelin üçüncü sayfasındaydı. Belki de dördüncü. Resim tüm sayfayı kaplıyordu. Bir kadın ve bir erkek... Kadının üstünde yakası çok açık bir elbise vardı. Elbisenin kolları da yoktu. Başını arkaya atmış gülüyordu. Adam bir kolunu kadının beline dolamıştı. Başını iğmiş, kadının omuz başından hafifçe öpüyordu. Resmin arkasında da kocamaaaan, kıpkırmızı bir güneş vardı.

....

Bugün de hava ne kadar sıcaktı. Güneş te öylesine kocaman, kırmızıydı.

Geçen gün gördüğü çiçekli kumaştan ne güzel kolsuz bir elbise olurdu.

dost'tan mektup

ETİĞLI : «İstek, Ümit, Kesmeyle olmayan, Yeter Olan» adlı şiirlerinizi aldık. Bunların hemen hepsinin ilk özelliği, -belki de tek üzellikleri- güldürü sınırına varan, hattâ bu sınırı aşan, nükte şiiri olmak istemeleri. İstemeleri dedik. Çünkü gerçekten bu, bir istek olmaktan öteye geçemiyor şiirlerimizde. Güldürücükleri de çoğu, basit olmalarından ileri geliyor.

Şiirimiz nedense, uzun zamandır, hep yüzü asık ozanlarla dolu. Belki Orhan Veli kuşağını saymamak lâzım. Doğrusu, O. Veli kuşağını da değil. O kuşaktan Orhan Veli'ler de içinde birkaç ozanı saymamak lâzım. Ama bu birkaç ozan, şiirimizin genel tutumunu pek değiştirmiyor. Daha doğrusu şiiri anlayışımızın genel görünümünü. Bizde ozan dendi mi hep ağlamaklı, hep yüzü asık kişiler gelir akla. Oysa ulus olarak, bir olaya, bir duruma alayla, eğleniyle bakmasını da biliriz. Örneğin, din duygusuna bile bir hoşluk, bir tatlılık, aslında çok geniş bir Tanrı anlayışına bağlı, bir bıyıkaltından gülme havası katabilmişiz. Bir zamanlar Bektaşiliğin o kadar yaygın bir mezhep durumuna varmasında, bizim ulusal duygularımıza uymasının büyük bir payı var sanıyoruz.

Halk şairi ozanlarımızda çok sık görülen bu eğleni ögesi, bir alt-duygu olarak bütün şiirimize yayılamadığı için olacak, kimi ozanlarımız, belki de bilinçsiz bir tepki ile, ölçüsü şaşırılmış güldürü şiirleri yazmışlardır. Örneğin Mürekkepçi Havaî,

Sen beni zanpâre mi sandın ki bastın ey nefer
Komşudan sor kim bu avrat kendi karımdır benim.
Kûşei hammamda çıplaklara oldum ben reis
Bir uyuz dellâk i müflis kisedarımdır benim...

yahut Enderunî Fazıl «Kadınlar Hamamı» nı anlatırken,

... Liften kimi yapar sahte sakal
Koparır anı öbürü tel tel
...
Peştemalını belinden o kapar
O dahi çehresine ot çarpar
...
Bir düğündür sanasın o hâlâ
Ancak ol ortada eksik zurnâ.

gibisinden şiirler yazarlar.

Tanzimat, Edebiyat-ı Cedide şiirlerimizde de pek başka türlü değildir durum. Hemen hiçbir ozanda, o bilgece dalga geçmeyi bulamazsınız. Hepsi, ya çatık kaşlıdır, ya da tam tersi. Eşref'in taşlamaları da, böylece şiirimizin akışındaki uyumu bozmaz. Sonuna kadar gider herşeyin.

Bize kalırsa, son çağ şiirimize gelinceye kadar eğleni alanında en güzel, en ölçülü şiirleri, o kısacık tarih düşürmeleriyle Sürurî söylemiştir

Muallim hânesinin damı damlardı Veli Hace
Kılıp etfâli azâd istedi tecdidini ânın
Hesâb-ı ebcedi kalfa bilirmiş, söyledi tarih
Yıkıldı mektebin sakfı yapıldı gönlü sıbyânın

Bir de, gene bu durumda. Fazıl Ahmet Aykaç'ı görürüz. Ama onun yaptığı da kendinden öncekilerin yaptığını pek aşmaz.

1940 sonrası şiirimizde, ilkin «şairane» ye karşı olma düşüncesiyle, biraz suluca bir eğleni başladı şiirimizde. İlk günlerde, bunun ölçüsünü şaşırması çok olağan bir durumdu. Ne var ki, sonra sonra, şiirin bütün özelliği budur sanıldı. Bir ortamı, bir şiir ortamını, hem yapan hem bozan ortalama ozanlar, yaptılar ve bozdular. Eğleni, çok aşırı bir ölçüsüzlükle, kişinin kendini aşağılamasına kadar vardırıldı. Yâni Melâmîliğin bir başka çeşidi sardı şiirimizi. Kim kendini daha çok aşağılarsa, o daha iyi ozan bellenir oldu.

Sanki bir aşağılık duygusu, kendini açığa vurmakla geçiştiriliyordu. Bu durumda savaş sonrası toplumsal dalgalanmalarının etkisi de yok değildi elbet.

Orhan Veli'nin,

Cep delik cepken delik,

diye başlıyan şiiri buna iyi bir örnek sayılabilir.

Oktay Rıfat'ın «Karga ile Tilki» si toplumsal taşlamaya gidişin ilk ve çok doğal olarak başarısız örneklerinden biridir.

Bizim asıl söylemek istediğimiz eğleni, bir şiirde, koyu duygulanmayı dengeleştirecek, olayları, olayların gidişini çok iyi izleyen, çok iyi çözümleyen bir kişinin ustaca ve ölçüyle koyacağı eğlenidir şiire.

Eğleni, taşlama bir ulusun düşünce yaşamasında vazgeçilmez bir biçimde vardır. Bunun şiire gelmemesi, getirilmemesi bir kültür eksikliğini gösterir ancak. Bu duygu halkta hiç kaybolmaz. Yazarlarda ozanlarda bulunmaması, yazarların, ozanların halktan koptuğunu gösterir belki. Bizim şiirimizdeki eğleni ve taşlama örnekleri, ulusumuzun bu konudaki eğilimini gösterecek yeterlikte ve nitelikte değildir. Bugünlerde, özellikle 27 Mayıstan sonra kitap kitap sunulan taşlama örnekleri hiç de bir edebiyat değerine varmamıştır. Toplumsal nitelikleri yoktur, iki boyutludurlar çoğu zaman. Ozanın yaşamasının, düşüncesinin bütününe yayılmamışlardır.

Eğleni, taşlama bir boşalmadır. Ağlamaktan daha çok. B. Shaw, O'Henry sadece bu güçleriyle ayaktadırlar.

Ama bunun için kendine büyük ölçüde güven ister. Eğlendiğinin, taşladığının bütün niteliklerini bilmelidir kişi. Bu da güç bir iştir elbet. Çaba ister. Oysa biz çoğu zaman ağlamakla geçiştiriyoruz işi. Şiirimiz, bütün yazınımız bu yönden çok eksik basıyor.

Oysa karikatürcülerimiz çok beceriklilikle, çok büyük bir yüreklilikle yürütüyorlar bunu.

Sizin şiirlerinizdeki eğleni öçüsü üstünde de konuşmuş olduk böylece galiba.

M.K. : Şiirleriniz bir çok dergilerde yayımlanabilir. Bu arada dost'ta da. Ama bu hiçbir şeyi deyimlemez. Bunlara hiç bağlanmayın. Şiire yeni başlayan, daha doğrusu şiir yayımlamaya yeni başlayan bir ozan için bunun değerini ölçmüyor değiliz. Ama inanın ki önemli değil.

Şiirlerini hiç yayımlamadan çalışmış birçok ozan var yeryüzünde. O iyi şiir bir gün şaşmaz, kabul ettirir kendini. Yılmayın yâni.

Şiirlerinize gelince. Belki de size bir yanıt verdiğimiz için üzüleceksiniz. Bir çok dergilerde şiirleriniz yayımlanmış, üzülürsünüz elbet. Ama bir ozanın bütün ömrü boyunca öğreneceği çok şey vardır. Hem de herkesten. Bunun açığa vurulmasından, bir dergi sayfasında yapılmasından çekinmeyin.

Şimdi şiiriniz üstüne konuşalım. Size doğrusunu söyliyelim; şiirinizin bir çok dergilerde yayımlanmış olmasına hiç şaşmadık, hattâ yerinde bulduk bunu. Çünkü şiirimizde uzun zamandır süren bir yanılmanın içindesiniz. Şiirinizi seçip dergilerine basanlar da öyle.

Şiirleriniz hiç de kötü değil. Ama çok alışılmış bir oyun, bir düzen içindesiniz. Seçenler de bu yüzden kanıyorlar buna. Başka birşey daha var. Sizin şiiriniz için böyle uzun boylu konuşmamıza sebep olan da bu. Anlayışınızı bir değiştirseniz, çok daha iyi şiirler yazacaksınız. Örneğin, hep kendinizin dışındasınız. Bir türlü, -ne olduğu bilinmeyen bir korku, bir ürküyle- kendinize gidemiyorsunuz. Şiirlerinizde hareket yok. Kendiniz de dikkat ederseniz göreceksiniz; hep tariflerle, hep mastarlarla geçiştiriyorsunuz bazı şeyleri. Örnek verelim :

En uykulu anda uyanıklığın
Bu son yaşantıda ilkini duymak
Esrik gölgelerde seni aramak...

Bileceksiniz, bu, «Esrik Gölgeler» adlı şiirinizden bir parça. Hiç yaşarlığı, hiç hareketi yok bu sözlerin.

Bu mektuplarda şimdiye kadar yapmadığımız bir şeyi yapıyoruz, bu parçayı şöyle değiştiriyoruz :

«En uykulu anında uyanıklığımın
bu son yaşantımda ilkini duyuyorum
Esrik gölgelerde seni arıyorum...»

Biraz ukalâca bir müdahale. Ama konu şiir olunca örneksiz konuşmak mümkün değil. Bir takım şeylerin, bir takım duyguların sorumluluğunu almaktan çekinmeyin üstünüze. Nasıl olsa, ne türlü olsa, bunun hesabını vermek zorundasınız. Soyutu yaşamanızda yapmadıysanız, kelimelerle, kelimeler yardımıyla sakın yapmayın.

Şiiriniz şimdilik bu bakımdan hareketsiz geldi bize. Yaşarlığı yok. Herşeyi alın üstünüze. Yayımlayabilmek isteğiyle yeni şiirlerinizi bekleyeceğiz.

Ö. ŞENYAPILI — Şiirlerinize ilgi duyuyoruz. İddia taşıyorlar üstelik. Ama bu iddiayı sık sık bozan yerleri var. Bekleyeceğiz.

Simonet, daha etraflı, daha şümullü bir sembol olabilir. Dikkatli ve tutumlu olmalısınız diye düşünüyoruz.

A. H. KORKMAZ — «Son Baharı Yağmurun» adlı şiirinizi yayımlıyoruz. Yalnız, bir takım, çok günlük, «actuelle» deyimleri var. Şimdilik şiire, sizin şiirinize sinmemiş. Bunlardan korktuğumuzu da belirterek yayımlıyoruz. Daha sonra uzunca mektuplaşabiliriz. Başka şiirlerinizi beklediğimizi söyleyelim.

Halide Dolu, Woodstock Gollery. «Cavernmeath»

ELOĞLU

ISTANBUL'DAN

Şehir **Galerisi** yine dolup taştı geçen ay.. Güzden bu yana aşağı yukarı yirmi «ressam» ın işlerini gördük; eğer bu hızlı, yoğun hamaratlık aksamazsa, yazbaşına değin yüze yakın eli fırça tutmuş kişiyle aşnalaşacağız demek! Zerrin hanıma dilekçeni, Maliye'ye de 50 kâğıdı tokalandın mı, şöyle 10-15 günlüğüne kurulursun o «loca» lardan birine.. Boş vakitlerini Talens bulamaçlarıyla değerlendiriyor, cânım kâbuslarını dörtköşeliyorsun ya, buyur allasen başköşeye; o resmin abece'sine bile aykırı densizliklerine baka baka sanat gereksinmesini gidersin, resme saygı, sevgi duysun millet! Zamanla bir düzene girer mi bu galeri? Elbette.. Aşırı milliyetçi gençlerimiz hele şöyle bir gösteri yapıversinler kapı önünde; **Türk-Amerikan, Türk-Alman, Türk-Fransız kültür derneklerinin sunduğu o güzelim salonlara sığınmak da neymiş? En has ressamlarımızı ille de bu barınakta görmek istiyoruz!** diye bir vaveylâ koparsınlar da şeyreyleyin siz bu «resmî mekân» daki derli topluluğu...

Sorumlu yönetmeni, yetkili düzenleyicisi kimdir buranın, pek belli değil; uyarmak, çekiştirmek de boşunalaşıyor o kez. İlginç bulduğumuz ressamlara gelelim:

DİNÇER ERİMEZ

Bu genç sanatçı, Türk yağıyla kavrulanlardan değil; Batı'lara uzanmış, oralarda geliştirmiş yaratım gücünü. Bu köklü bilgi-görü-deney sonucu elbette ki ortaya dipdiri yapıtlar koması gerek, değil mi? Hayır, esirgiyor- Silginliği mi elvermedi, üşendi mi, her neyse; hani tâ 1940 resim kuşağımızın, hani şu toplumcu, yersel, gözönü insan acılarını konu edinen ressamlarımızın, hani şu Kemal Sönmezler'in, Mümtaz Yener'lerin, Haşmet Akal'ların, Fethi Karakaş'ların, Turgut Atalay'ların anısına bir saygı duruşuyla yetinivermiş.. Mum ışığında cançekişen biri, başucunda ağlak meryemana'lar.. Bozkır ayazında iliği, kemiği donmuş bir nöbeteri.. Berber koltuğunda epekşi bir surat.. (Ustura kör müdür nedir?)

Konu mu? Anlamı, bildiriyi somutlama mı? Amennâ! Ne ki, bay Erimez'in figürlerinin ağzını bıçak açmıyor; hangi özü biçimlediklerini ya da hangi biçime öz edildiklerini kestirememenin tersliği, şaşkınlığı içindeler.

Bizdeki tıfıl, şamatacı non-figüratif'çilerin hileli kumarında ellerine tutuşturulacak birer cıvalı zar o resimler, -daha doğrusu, o figür'ler!-

HALİDE DOLU

Abstrait cosmique, abstrait geometrique, bilmemne **abstrait**; bu piçkurusunda lâğâp mı ararsınız.. Bayan Dolu'nunkiler de -hadi onun ağzıyla söyliyelim- **cosmic abstract** türündenmiş-

— Niye, dedim; ille de bir ön tanım gerekiyor?

Hoş bir sanatçı Halide hanım:

— Efendim, dedi; zaten eserlerime ad koymadım diye ayıplıyorlar beni, ahret sualleri soruyorlar.. Tefsir güçlüğü çekiyorlarmış! Bari, dedim, sergiyi toptan tesmiye edelim de, hem onların gönlü olsun, hem de kafamızı dinliyelim azıcık..

Halide hanım yabancısı sayılır bizim gerçeklerimizin, koşullarımızın; uzunca bir süre İngiltere'de kalmış, felsefe okumuş; Hollânda, Belçika gezmiş tozmuş. İlk sanatsal uğraşı şiir:

Gelecek yüklendi beni;
Tamlığımla, varlığımla yüklendi.
Bir şey bırakmadı benden düne,
Bugüne..

DÜNYADA VE BİZDE DÜNYADA VE BİZDE

Sanatçılar

diyebilecek kadar da düşmüş bu işin üstüne. Sonra bir görünmez kaza; epey canı yanmış bayan Dolu'nun, o tıkırında düzeni, sereserpeliği aksayıvermiş.. Resime gönüllenişi de o sıralar; salt iç kıpırdanmalarını yansıtmak, avunmak kaygısıyla girişmiş işe, bakmış ki eline sağlık diyenler epey, yüreklenmiş, öz uğraşını bulmuş böylece!

Özel bir tekniği var bu verimli sanatçının: Alıyor eline içi zift karası dolu bir tüpü, elyordamıyla sıkı sıkıveriyor o gergin beze; kalan boşluklara da kabarık sarılar, acı yeşiller; en üste de yarım okka çinko akı, kıpkırmızılar sıvıyor; oldu mu? oldu! Balıktan kurban olur mu? diye sormuşlr hani; ben yaptım, oldu.. demiş adam. Oralarda boya sebilullah galiba; hele bir yerleşsin Türkiye'ye yüksük kadar tüpe 2,5 lira vermiye başlasın, tekniğini de yenileyecek bayan Dolu; röliyefe çamurla alçı yakışır, diyecek; düzlek resim neyime yetmez! İşte o kez, iç evrenini dobra dobra yansıtan o kabarıklıklara dokunmak, hattâ mıncıklamak duygusundan kurtarır seyirciyi, yapıtlarını sigortalamış olur.

NURİ İYEM

Türk-Alman Kültür Derneği'nin Galeri'si güngörmez bir daracıktaydı yıllar yılı.. Bakla oda, nohut sofa'ya sığmıyordu o al, yeşil, kara, mavi, ak kalabalığı.. Bir sanatçının konuşmasını mı dinliyeceksiniz; saat beşbuçukta sıraya girip, bir iskemle kapmanız gerekiyordu; yoksa buyrun Kadıköy-Gazhane tıramvayının bayıltıcı sahanlığına-

Güz başı, yukarı Tünel civarında, anacadde üstü bir hanın ilk katına taşındılar, anca yerleşebilmişler. İlkten Nuri İyem sundu son işlerini; bitişiğinde de bir Alman sanatçısının, Günter Schölkopf'un, Binbirgece masallarında, Villo'un Asılmışlar Baladı'ndan, Cervantes'in Don Quichotte'undan esinlenerek yaptığı süsleyici «gıravür» ler sergisi..

Nuri İyem her yeni gösterisiyle ilgi uyandırmış; kimilerinin öfkesini topuğuna çıkartmış, kimilerinin gözünde daha da büyümüş bir sanatçı. Ama övenlerin de, yerenlerin de beğeni rayları şu yargı makasında bitişiveriyor: Batıya tüymemiş, Selim Turan'lara, Avni Arbaş'lara, Nejat Melih'lere imrenmemiş; yolunda yordamında direnen cesur bir sanatçımızdır İyem! Gerisi şöyle gelir bu değer yorumunun: Nuri İyem hangi akıma, tutuma yönelirse yönelsin tökezlemez; alkışçıları, hınk deyicileri türer çarçabuk.. Bağnazlıklardan palamarı çözmüş bir ustadır o, bilir resim'in gizlerini.. Hangi açıdan da bakarsan bak, kişiliğini yadsıyamazsın. Gerçek bir resimseverin evinde şu olmayabilir, bu olmayabilir; ama bir Nuri İyem'sizlik? Yok öyle şey! Konuğuna surat aşmışçasına ayıplarlar adamı... İyem'in bu başarısını küçümsemiyelim; yaşarken «klâsik» leşmiş birkaç mutlu ressamımızın en öndelerindendir; değildir diyen beri gelsin!

Geçen sergisinden bu yana pek yenilememiş yapıtlama gücünü; belki daha soyuta, daha yalına yönelmiş, oncacık işte.. Bir mordur gezindiriyor o çiğ beyaz panolarda; yeşilimsi mor, kızılımsı mor, sarımsı mor, hattâ karamsı, akımsı mor.. Ya da cıvıl cıvıl bombozluğu kabartan, dalgalandıran «resimsel» oyunlar, elçabuklukları.. (Orhan Peker'in milleti afallatan, huylandıran hani şu tepeden tırnağa zifte batmış kocaman tablosunu, 2-3 resmine niye örnek edinmiş? anlıyamadım!)

Diyeceğim, resimden bıkmış gibiydi bu sergisinde; «Ben Kasımpaşa'lıyım, neylesem o gerçeği ört-bas edemem!» diyen dobra dobra Nuri değildi gayrı.. Kasımpaşa'sı Baumeister'di, Léon Zack'dı düpedüz.

Evet, birilerine kızmış, birşeylerden bıkmış Nuri İyem; resim mesim neyinize, dercesine bir babacanlığı var; oysa söz konusu edilen delikanlılığıydı hep.. Kişi, toplumun değerbilmezliğine içerler de, hıncını sanatından alır mı? ELOĞLU

Bize Gelen Kitaplar

★ CAM PARÇASI — İsmet Kemal Karadayı'nın şiirleri. İstanbul, Hatipoğlu Yayınevi. 46 S. 2 lira.

★ ESİR ŞEHRİN MAHPUSU — Kemal Tahir'in romanı. İstanbul, Düşün Yayınevi. 360 S. 10 lira.

★ GERÇEKÜSTÜCÜLÜK — (Surréalisme). Hazırlıyanlar : S. Hilâv-E. Ertem-O. Kutlar. İstanbul, De Yayınevi. 73 S. 3 lira.

★ İKİNDİ ÇAĞRILARI — M. Kemal Yılmaz'ın şiirleri. Bursa, Yeşil Bursa Basımevi. 63 S. 250 Kuruş

★ KAPILARIN DIŞINDA — Wolfgang Borchert'in oyunu. Çeviren : Behçet Necatigil. İstanbul, De Yayınevi. 64 S. 3 lira.

★ OTAĞ — İlhan Berk'in şiirleri. İstanbul, Gergedan Yayınevi, 31 S. 250 Kuruş.

★ SOYUNUK — Kâmran Yüce'nin şiirleri İstanbul, Yeditepe Yayını, 45 S. 2 lira.

★ YILLIK 1962 Türk Edebiyatlar Birliği, 10 TL.

Fahir AKSOY

Desen : Hakkı Torunoğlu

Iki Sanatçımız

İstanbul'da Kulis'te açtığı sergisi bir hayli yankı uyandıran Nermin Baba, seramiklerini Ankara'da Sanatsever Kulubünde de sergiledi.

Bu genç sanatçımız seramikte daha ilk eserlerini vermesine rağmen sekiz aylık bir çıraklık döneminden yüzünün akı ile çıkmış denebilir. Özellikle süsleyici değerlerin ağır bastığı bir tekniği var. Seçtiği kendine has formları da geliştirebildiği ölçüde gerçek bir öz-biçim olğunluğuna varacağı belli..

Nermin Baba'nın asıl öğrenimi iç mimarî ve süsleme üstüne. Liseye ve üniversiteye Amerika'da devam etmiş. Türkiye'ye döndükten sonra da seramikçiliği uğraş olarak seçmiş. Şimdi de İtalya'ya gitmek ve bir atölye açmak amacında. Sorularımıza şu karşılıkları verdi:

1 — Çalışmalarınızda soyut taraf ağır bastığına göre, konularınızı seçerken hareket noktanız nedir,

— Çalışmalarım daha ziyade abstre'edir; formlar düşünülüp meydana geldikten sonra o forma uygun desenler seçerim.

2 — Çağımızda genel olarak -bilhassa plâstik sanatlarda- bir soyuta kayış var. a) Bunun nedenleri sizce ne olabilir? b) Bir sanat eserini değerlendirirken soyut-somut diye ayırmayı doğru buluyor musunuz?

— Çağımızdaki soyuta yönelişi, insanların iç dünyalarının dışarıya vurma isteğinde görüyorum. Fakat bir sanat eserini soyut veya somut diye ayırmamak lâzım geldiği kanısındayım.

3 — Sanatın ulusal bir nitelik taşıması gerekli midir? Hangi ilkelerle gerçekleşebilir bu tutum?

— Sanatın ulusal nitelik taşıması gerekmez.

4 — Bir sanat eserini ölümsüzlüğe kavuşturan öz niteliği nedir?

— Sanat eserini ölümsüzlüğe götüren toplumu etkileme gücüdür.

5 — Bizde ve batıda sevdiğiniz ressamlar?

— Bizde Nuri İyem, batıda seramikçi Bernard Leach, ressamlardan Van Gogh, Duffy, Toulus-Lautrec, Corot en çok sevdiklerimdendir.

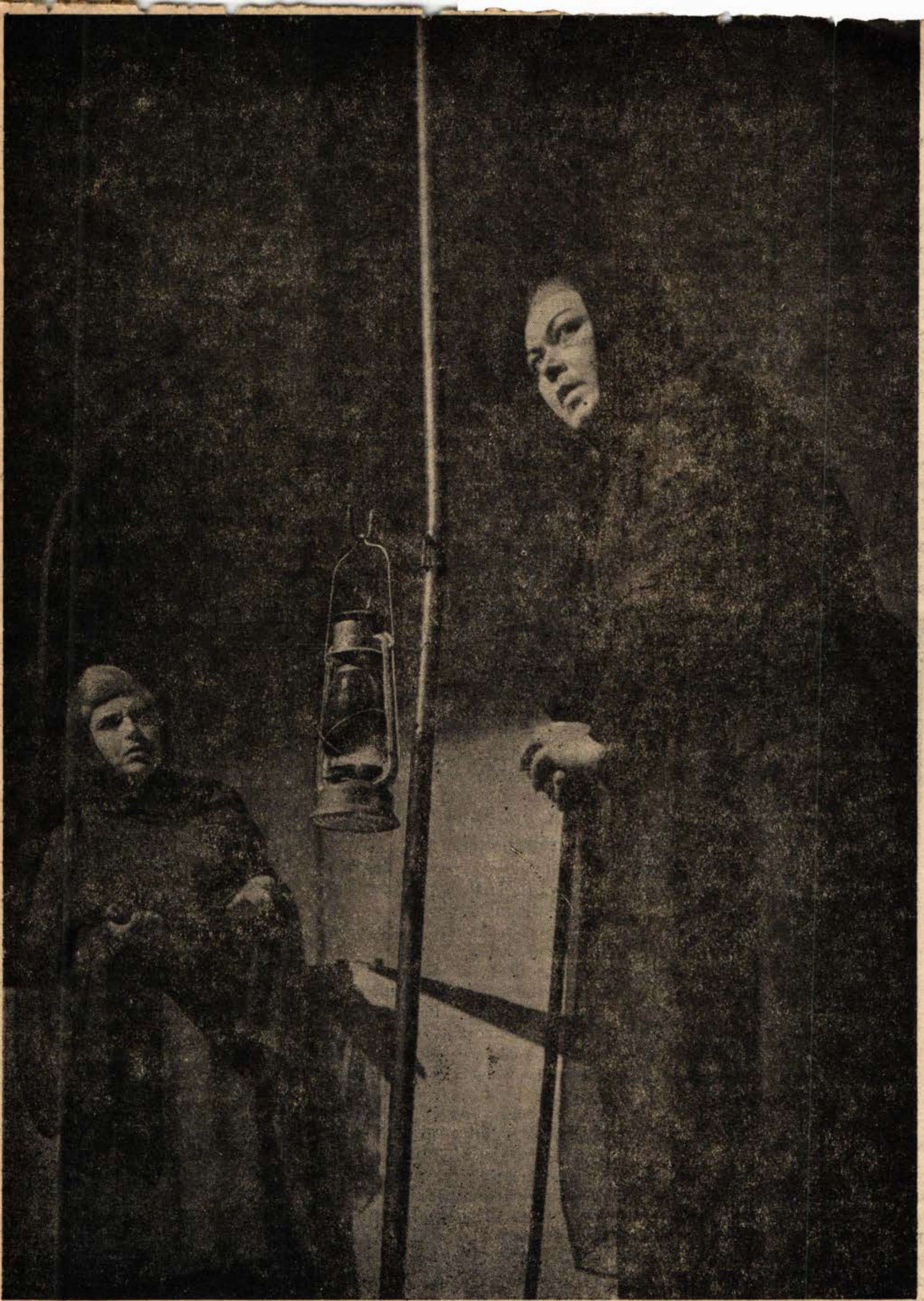
Bizde eski sanat kaynaklarımız üstüne eğilen, onlardaki çürümez özü yeni biçimlerle günümüze yakıştıran sanat işçilerimiz batıya nisbetle yok denecek kadar azdır. Yapı Kredi Bankasının ön-ayak olduğu boş vakitleri değerlendirme tezgâhlarından çıkma kilim ve halı örneklerini saymazsak Türk El Sanatları, geliştikleri yüzyıllar içinde kala kalmışlardır.

İşte genç bir öğretmen Bn. Türkân Gürocak, üşenmeden türlü şehirlerimizden eski nakışlarımızı toplayarak onların örnekliğinde, hepsi birbirinden güzel eserlerini Türk-Amerikan Derneği salonunda sergiledi.

Türkân Gürocak, Türk İşleme Sanatı üzerine bize şu açıklamada bulundu: «Bugün elimizde bulunan Türk işleme sanatının başlangıcı XV inci yüzyıla ve belki de daha gerilere gider; işleme sanatı şöhretinin zirvesine XVI. XVII inci yüzyıllarda erişmiştir. Esasen bu devirde Türkiye'de mimarî, porselen ve bütün el sanatları çok ileri gitmiş bulunmaktaydı. Türk işlemesindeki desenler, çiçeklerin, yaprakların, ağaçların, yemişlerin ve nadiren de hayvanların empresyonist ve stilize görünüşünden doğmuştur. İşletme sanatı, ekseriya bütün ömürlerini memleketin hücra köşelerinde renk ve desen bakımından gelişmiş bir çevre ile temasları olmadan yaşayan kadın ve kızların uğraşları sayesinde meydana gelmiştir. Buna rağmen Türk kadını işin kolayına kaçmamış ve yapılan işlemelerin kopyacılığını etmemiştir. Aynı biçimde ve renkte iki parça gösterilemez. Sanatını her defasında yeni desenler kompoze etmekte kullanmış ve renkleri de kendi zevkine göre yaratmıştır.

Bizde süsleme zevki yüzyıllar boyunca eskidir. Bu sanatkârlar eserlerini gönüllerinden gelen bir sanat aşkı ile çizmiş, renklemiş ve saç teli kadar ince altın sim ve ipliklerle işliyerek tarihî bir değer olarak bize bırakmıştır.»

Sezerci'gim,
Yaşımı eline almışsın; sen de yaşlanacaksın...
Öperim.

BARNARDA ALBA'NIN EVİ

Yazan : F. Garcia LORCA, Türkçesi : İlhan BERK, Sahneye koyan : Mahir CANOVA, Dekor - Kostüm : Ulrich DAMRAU, bu sahnede : Melek ÖKTE, Meliha ARS görülmektedirler.

THE SHOW MUST GO ON

Ankara Devlet Tiyatrosunun tanınmış aktörlerinden Saim Alpago, Üçüncü Tiyatro'da oynanacak olan, J Anouilh'in «Bir Donkişot» adlı oyununda başrolü almıştı. Ancak, oyunun ilk gecesi, Saim Alpago oyuna gelmedi. Devlet Tiyatrosu idarecileri, seyircilerden özür dileyerek geceyi çeşitli konserlerle doldurmaya çalıştılar. Bilet paraları geri verildi, seyirciler hazırlanan büfede ağırlandılar.

Saim Alpago, ses kısıklığı ve Larenjit'ten muztarip olduğunu söyleyerek kendini mazur göstermek istemişse de, sanat çevreleri, sanatçılar üzüntü içinde bulunmaktadırlar. İngilizlerin klâsik vecizesi olan **The Show must go on - Oyun devam etmeli** sözü Saim Alpago'yu ne olursa olsun haksız duruma düşürmektedir.

Saim Alpago, «Saman Yolu» nda

MEYDAN SAHNESİNDE KURS

Meydan Sahnesi bir, **Aktör Yetiştirme Kursu** açmıştır. Bu kursta, tiyatro konusunda yetkili kişiler, **Tiyatro Tarihi, Sahne Düzeni, Sahneye koyuş, Mimik** ve diğer konularda dersler vermektedirler. Dersler, Cüneyt Gökçer, Metin And, Özdemir Nutku, Nurettin Sevin, Suat Taşer, Çetin Köroğlu, Turgut Özakman, Sermet Çağan, E. Orbey tarafından verilmektedir.

ALMANYA'DA ORTA OYUNLARIMIZLA İLGİLİ KONFERANSLAR

Tanınmış folklorcu yazar Vedat Nedim Tör, orta oyunlarımız hakkında konferanslar vermek üzere Almanya'ya gitmiştir. Vedat Nedim Tör, Almanya'nın sekiz ilinde konferans vererek, orta oyunlarımızın başlangıçları, gelişmeleri hakkında konuşacaktır.

LONDRA'DAKİ TÜRKLER

Londra'da bulunan Türkler, aralarında ilgiyle izlenen sanat geceleri düzenlemektedirler. Son günlerde yapılan Yahya Kemal'i anma gecesinde, Londra'da bulunmakta olan, Devlet Tiyatrosu sanatçılarımızdan Tomris Oğuzalp, Yahya Kemalden şiirler okumuştur. 2 Şubat da bir de Tiyatro gecesi tertiplenmiştir. O gece Tomris Oğuzalp «Hırçın Kız» dan bazı bölümleri oynayacaktır.

YUNAN DEVLET TİYATROSU'NUN TÜRKİYE GEZİSİ

Devlet Tiyatrosu sanatçılarımızın Atina'da verdikleri temsilin yankıları, Yunan sanat çevrelerinde devam etmektedir. Öğrenildiğine göre, sanatçılarımızın başarıları Yunan seyircisini adetâ büyülemiş ve Yunan Devlet Tiyatrosu sanatçıları da Türkiye'de temsiller vermek üzere sıkı bir çalışmaya girmişlerdir. Bu geziye Yunan sanatçılarının en seçkinleri ve Yunan tiyatro yazarları katılmaktadır. Sanatçılar ilgiyle beklenmektedir.

SUNA KAN RUSYA'DA

Değerli keman virtiozumuz Suna Kan, yapılan dâvet üzerine bir kaç konser vermek üzere Sovyet Rusya'ya gitmiştir. Yaroslavl orkestrasıyla Mozart'ın sol majör konçertosunu çalan ve bir kaç resital veren Suna Kan Rusya'da büyük ilgi ile karşılanmıştır.

TEVFİK FİKRET'İN KABRİ

Şair Tevfik Fikret 24 Aralık 1867 tarihinde doğmuştu. Bu doğumun yıldönümü olan **24 Aralık 1961 de** Fikret'in İstanbul'da Eyüpsultan mezarlığındaki kabri açılmış, kalıntıları toplanarak bir torbaya konulup mühürlenmiştir. Bu torbanın konulduğu tabut Türk bayrağına sarılı olarak Rumeli Hisarı'na getirilmiş, şairin sağlığında yaptırmış ve Aşiyan adını verdiği evinin bahçesinde hazırlanmış olan kabre gömülmüştür. Aşiyan, yıllarca önce İstanbul Belediyesi tarafından Fikret'in mirasçılarından satın alınarak, edebiyat müzesi yapılmıştır.

Ancak Bu Kadar Âdalet Koparabilirsin

(21. Sayfadan)

nu gördüm. Mrs. Staples karşısında odanın ortasındaydı.

«Beni görmek istemişsiniz?» dedi Miss Mary Lou.

«Evet,» dedi Mrs. Staples, «Yeni komşu olduğunuz için benim sizi ziyaretim gerekirdi ama içinde bulunduğumuz şartlar altında bu formaliteye uymasak da olur, diye düşündüm.» Mrs. Staples'in böyle dikkatli konuştuğunu hiç duymamıştım. Yalnız edası epey müstehziydi. «Oturmaz mısınız?» diyordu. Benden bir kaç metre ötedeki bir koltuğu işaret etti. Ne yapacağımı bilemiyordum. Ayrılmak istemiyordum, kalmak da. Allak bullak olmuştum. Mrs. Staples'in sesini hiç beğenmemiştim. Bu sesin birisinin başına iş açacağı besbelliydi. Bu kimse de olsa olsa Miss Mary Lou olabilirdi. Beyazlar birbirine girdi mi bizim için ilk kaide sıvışmaktı. Bunu pekalâ bildiğim halde bir şey olduğum yere mıhlıyordu beni. Miss Mary Lou'yu bu huysuz koca karının eline bırakmak istemiyordum. Öylesine korkmuştum ki aklım başımdan gitmişti. Bir an için zenciliğimi unutmuş gibiydim.

Tekrar konuştuklarını duyduğum zaman Mrs. Staples, «Ne zamandanberi Mr. Staples'i tanıyorsunuz?» diyordu.

«Altı ay kadar oluyor.» Miss Mary Lou'nun sesi öylesine sakindi ki derin bir nefes aldım, bir sürgün daha kestim.

«Nerede tanıdınız?» Mrs. Staples karşımda oturuyordu, gözlerinden kıvılcımlar çıktığını görebiliyordum.

Miss Mary Lou halâ sakin, «Birmingham'da.» dedi.

Mrs. Staples biraz öne doğru eğilerek, «Evli olduğunu biliyor muydunuz?» diye sordu.

«Evet,» dedi. Miss Mary Lou, «biliyordum.»

«Siz de evlisiniz değil mi?»

«Evliydim, kocam üç yıl önce öldü.»

Bunları söyleyişinden kavga çıkarmaya hiç niyeti olmadığı iyice anlaşılıyordu. (Gerisi gelecek sayıda)

DOST YAYINLARI

TİYATROLAR

BÜYÜK TİYATRO'DA

30 Ocak Hamlet
31 » Gergedan
1 Şubat İnci Avcıları Operası
2 » Büyük Jüstinyen
3 » Tosca Operası
4 » Haensel ve Gretel Operası (Mat.)
4 » Gergedan
5 » Les Patineurs - Les Sylphides (Bale)
7 » Hamlet

KÜÇÜK TİYATRO'DA

Pazartesi hariç diğer günler saat 20.30 da,
Pazar günleri ayrıca saat 15.00 de
CENGİZHAN'IN BİSİKLETİ
(Komedi 3 Perde)

ODA TİYATROSU'nda

Pazartesi hariç diğer günler saat 18.00 de
SON BAND - HAYVANAT BAHÇESİ

YENİ SAHNE'DE

Cuma günleri hariç diğer günler saat 20.30 da,
Pazar günleri ayrıca saat 15.00 de
AĞAÇLAR AYAKTA ÖLÜR
(Komedi 3 Perde)

ÜÇÜNCÜ TİYATRO'da

30 Ocak Bir Donkişot
31 » Çardaş Fürsitin Opereti
1 Şubat Bir Donkişot
3 » Bir Donkişot
4 » Bir Donkişot (Mat.)
4 » Orpheus Cehennemde opereti (GALA)
5 » Bir Donkişot
6 » Bir Donkişot
7 » Orpheus Cehennemde Opereti.

Danışma : 11 72 40

MEYDAN SAHNESİ

Hergün saat 18.15 de DOLAP, 21.15 de ZAFER MADALYASI.

Danışma : 17 52 00